

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

På individens villkor

Värderingar kring sexualitet och socialarbetarens roll i
arbetet med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Cecilia Borg & Malin Hagman

Kandidatuppsats SOPA63

VT 2022

Handledare: Hans Knutagård

Abstract

Authors: Cecilia Borg and Malin Hagman

Title: *On the terms of the individual – Attitudes to sexuality and the role of the social worker when working with sexual and reproductive health and rights [Translated title]*

Supervisor: Hans Knutagård

Assessor: Lars Harrysson

The aim of this study has been to identify and explore sexual values in 4 different guideline documents for social workers. The guidelines originate in different contexts and are applied in work with different groups of clients. Guidelines aimed at different organizations in social work were chosen in order to show a broader view of values in relation to sexuality in social work. The study of the guidelines was conducted using a qualitative content analysis method. Social constructionism and Gayle Rubin's theory of the charmed circle, focusing on what is considered as good and bad sexual practices, were used to analyse the data. The results showed that consent, in addition to being responsible and informed, are important parts of what is considered good sexuality. There is also an emphasis on the individual being able to define what sex and sexuality means in their own way. What is considered bad, on the other hand, are actions that put someone at risk, actions that are harmful and without consent. The results indicate that a lot of things have changed since Rubin constructed the original circle, and the guideline documents indicate that the question of consent is essential in the current Swedish discourse around sex.

Keywords: SRHR, sexuality, Gayle Rubin, values, social work, Sweden

Förord

Vi vill först och främst tacka vår handledare, Hans Knutagård, för stöd och vägledning under arbetsprocessen. Vi vill även passa på att tacka varandra för ett fint och lärorikt samarbete.

Innehållsförteckning

Innehåll

Inledning	6
<i>Problemformulering</i>	6
<i>Syfte och frågeställningar</i>	7
<i>Arbetsfördelning</i>	7
Bakgrund	8
<i>Sexualitet – en fråga för socialt arbete?</i>	8
<i>Begrepp</i>	9
Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR)	9
Sexualitet.....	10
Brukare/klient.....	10
Socialarbetare	10
Värderingar och normer.....	10
Kunskapsläge	11
<i>Litteratursökning</i>	11
<i>SRHR-kompetens i socialt arbete</i>	11
SRHR i utbildningen.....	11
SRHR i yrkeslivet	12
<i>Värderingar och normer kring sexualitet</i>	13
Diskursiva förändringar i Sverige	13
Normer och värderingar i det sociala arbetet	13
<i>Sammanfattning av kunskapsläge</i>	15
Teori	15
<i>Socialkonstruktionism</i>	15
<i>Gayle Rubin – Den sexuella värdehierarkin</i>	16
Metod och material	18
<i>Dokumentstudie</i>	18
<i>Kvalitativ innehållsanalys</i>	19
<i>Urval</i>	20
<i>Bearbetning och analys</i>	23
<i>Tillförlitlighet</i>	24
<i>Förförståelse</i>	26
<i>Etiska reflektioner</i>	26
Resultat och analys	28
<i>Inledning till analys</i>	28
<i>Värderingar kring sexualitet</i>	29
Den generella sexualiteten	29
Frihet att definiera sin sexualitet	30
Den samtyckesbaserade sexualiteten	33
Den informerade och ansvarsfulla sexualiteten	35
<i>Socialarbetarens roll i relation till brukarens sexualitet</i>	37
Slutdiskussion	40
Referenser	42
Bilagor	49

<i>Bilaga 1: Förteckning över materialurval</i>	49
<i>Bilaga 2: Exempel på kodning</i>	51

Inledning

Problemformulering

År 2019 fick Folkhälsomyndigheten i uppdrag att utveckla en nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (Socialdepartementet 2019). Detta mot bakgrund av att sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, härnäst förkortat SRHR, utnämndes som ett centralt område för folkhälsan i regeringens proposition *God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik* (Prop. 2017/18:249). Folkhälsomyndigheten (2020) publicerade sedan *Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) – en god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen*. Strategin vänder sig till organisationer, kommuner, myndigheter och andra som arbetar med SRHR och dess övergripande mål, som framgår i titeln, delas upp i fyra delmål och sju åtgärdsområden. Ett av dessa åtgärdsområden fokuserar på möjlighet till utveckling av kompetens hos de yrkesgrupper som arbetar med SRHR. Till dessa räknas bland andra socialtjänsten då deras uppdrag innefattar moment som berör människors livsvillkor och hälsa (Folkhälsomyndigheten 2020, s. 21–23, 28).

Larsdotter et. al. (2018) skriver i debattartikeln *Socialarbetare behöver mer kunskap om sexuell hälsa* att sexuell hälsa är ett ämne som är nödvändigt att diskutera inom ramarna för såväl socionomutbildningen som på arbetsplatser. Larsdotter et. al. (2018) menar att fokus bör vara på både reducering av risker och främjande av positiva och hälsosamma upplevelser, vilket är i linje med Gutmacher-Lancet kommissionens definition av SRHR (Starrs et al. 2018, s. 2646).

Inom såväl den internationella som den svenska forskningen har det påvisats brister i socialarbetares kunskaper om sexualitet, vilket även visat sig ha betydelse för huruvida socialarbetare lyfter frågor kopplade till detta med brukare. De yrkesverksamma som har kunskap inom området har bättre förutsättningar att lyfta ämnet i arbetet (Russell 2012; Hall, Plantin & Holmström 2019). I Hall, Plantin och Holmströms (2019, s. 91) studie framkommer att yrkesverksamma upplever avsaknad av utbildningsmöjligheter inom sexualitet och säkrare sex, både på sin arbetsplats och under tidigare universitetsstudier.

I syfte att stötta de professionella i arbetet med SRHR och sexualitet har metodböcker tagits fram av ideella organisationer, till exempel Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU), och av kommuner. Inom exempelvis LSS-verksamhet fanns år 2018 material och riktlinjer kring arbete med sexualitet dock endast i några få kommuner. Detta har

argumenterats vara problematiskt mot bakgrund av att personalen fyller en viktig funktion i att säkerställa god livskvalitet hos personerna de möter i sitt arbete (Motion 2018/19:2101). I Malmö stads (2015a) handlingsplan *Sexuell hälsa - Handlingsplan för arbetet med sexuell hälsa 2014–2017* lyfts utbildningsmaterial och kompetenshöjande insatser för personal inom olika verksamheter återkommande fram som viktiga beståndsdelar av kommunens arbete. Att arbeta med och kompetensutveckla personal inom SRHR är ett prioriterat område, men frågan är hur detta arbete ska bedrivas och utifrån vilka värderingar. I internationell forskning lyfter man fram behovet av medvetenhet kring normer och värderingar kopplade till sexualitet, och vikten av att arbeta för förändring av de värderingar som riskerar att åsamka skada (Lee, Fenge & Collins 2018; Kattari, Hecht & Isaacs 2021).

Det vi i föreliggande studie kommer att studera är värderingar kring sex och sexualitet som framkommer i fyra metodböcker till socialarbetare, samt att skapa förståelse för den roll som socialarbetaren tillskrivs i dessa. Som blivande socialarbetare ser vi det som viktigt att studera material som är tänkt att användas som stöd i arbetet med att lyfta frågor kring sexualitet, och vilka värderingar som framkommer däri. Dessa värderingar kan få betydelse för det praktiska sociala arbetet och hur man arbetar med sexualitet. Genom att studera detta ämnen vi bidra med kunskap om värderingar kring sexualitet och hur dessa kan ta sig uttryck i metodböcker riktade till socialarbetare samt uppmuntra till kritisk reflektion kring dessa.

Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att urskilja värderingar kring sexualitet som berörda yrkesverksamma inom socialt arbete förväntas förhålla sig till. Detta görs med utgångspunkt i följande frågeställningar:

1. Vilka värderingar kring sexualitet framkommer i de fyra metodböckerna?
2. Hur framställs socialarbetarens roll i relation till brukarens sexualitet i dessa metodböcker?

Arbetsfördelning

Uppsatsen är ett gemensamt arbete som vi båda har bidragit till. Vi har under arbetets gång utformat ett arbetssätt som fungerat väl för oss och som innebär att vi har delat upp skrivandet av de flesta avsnitten mellan oss. Denna uppdelning har föregåtts av gemensam diskussion och vi har haft täta avstämningar för att stämma av och resonera tillsammans utifrån det vi har

skrivit enskilt. Uppsatsen har skrivits i ett Google docs-dokument vilket gett oss möjlighet att följa varandras skrivprocesser. Vi valde att dela upp arbetet med kodning av materialet mellan oss och skapade inför detta ett gemensamt kodningsschema samt tog del av varandras kodningar löpande och i efterhand. Båda har läst samtliga metodböcker som ingår i studien samt tagit del av litteratur till vår teori och metod.

Bakgrund

I detta kapitel kommer vi att presentera forskningens argument kring varför sexualitet är en fråga för det sociala arbetet samt definiera några begrepp som är centrala för uppsatsen.

Sexualitet – en fråga för socialt arbete?

Sexualitet är ett ämne som under en längre tid har haft en undanskymd position i det sociala arbetets praktik, utbildning och forskning, vilket enligt McCave, Shepard & Ramseyer Winter (2014, s. 409) kan härledas till en bristande kunskap och ovilja att adressera dessa frågor.

I syfte att påvisa kopplingen mellan socialt arbete och sexualitet hänvisar McCave, Shepard och Ramseyer Winter (2014, s. 410) till National Association of Social Works [NASW] definition av det sociala arbetets huvudsakliga syfte. Denna definition inkluderar att främja välbefinnande på såväl individuell som samhällelig nivå och med särskild hänsyn till marginaliserade grupper samt kontextuella faktorerers betydelse på välbefinnandet (NASW u.å.). Mot bakgrund av denna definition argumenterar McCave, Shepard och Ramseyer Winter (2014, s. 410) för att socialarbetare har en nyckelroll i arbetet med sexualitet då detta anses vara en central komponent av välbefinnandet. Turner och Pelts (2022, s. 875–876) instämmer i att sexualitet är en central del av människors liv, vilket gör det viktigt att socialarbetare besitter kunskap och har förmågan att lyfta detta ämne i sitt arbete.

Professor Priscilla Dunk (2007) argumenterar, i likhet med ovan nämnda forskning, för att sexualitet är ett relevant område för socialt arbete. Hon menar att sexualitetsforskningen tidigare främst har kretsat kring enskilda grupper. Enligt henne behöver man förstå sexualitet som en väsentlig del av varje individs liv, som påverkas av normer om sexualitet i individernas omgivning. Den här sortens sexualitet benämns “vardagssexualitet” (Dunk 2007, s. 136). Liknande tankegångar återfinns i Dodd och Tolmans (2017, s. 227) studie i vilken de argumenterar för att socialarbetare möter frågor om sexualitet på flera håll i arbetet och inom olika områden. Då en stor del av det sociala arbetet inom området sexualitet kretsar kring

risker och utsatthet, såsom sexuellt våld och destruktiva relationer, framhävs vikten av att inom det sociala arbetets ramar även belysa positiva aspekter av sexualitet och att lyfta varför sexualitet är viktigt (ibid.).

Begrepp

Här kommer vi att redogöra för några begrepp som är centrala i vår uppsats. I vårt utvalda material förekommer begreppet *sexualitet* frekvent, medan förkortningen *SRHR* förekommer mer sällan. I materialet används till stor del WHO:s definitioner av dessa begrepp. Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, som utgör denna uppsats teoretiska grund, är definitioner något som förändras och påverkas av sammanhanget de uppkommer i (Burr 2015, s. 51), vilket vi har haft i åtanke under arbetets gång.

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR)

Vi har utgått från Guttmacher-Lancet-kommissionens definition av SRHR (Starrs et al. 2018), vilken även används av Folkhälsomyndigheten. Guttmacher-Lancet-kommissionen består av ett antal experter från olika delar av världen som arbetar med SRHR-frågor (Guttmacher Institute 2022). Hur man talar om SRHR och vilka begrepp som används för att beskriva detta har förändrats under årens gång, och ambitionen som Starrs et al. (2018, s. 2646) hade med sin definition var att skapa en mer sammansatt bild av vad SRHR inbegriper samt att främja en gemensam hållning kring arbetet. Den svenska översättningen av Guttmacher-Lancet-kommissionens definition som gjorts av Folkhälsomyndigheten lyder som följer:

Sexuell och reproduktiv hälsa är ett tillstånd av fysiskt, känslomässigt, psykiskt och socialt välbefinnande i förhållande till alla aspekter av sexualitet och reproduktion, och inte bara avsaknad av sjukdom, dysfunktion eller skada. Därför bör ett positivt förhållningssätt till sexualitet och reproduktion bekräfta den roll som njutbara sexuella relationer, tillit och kommunikation spelar för självkänslan och det allmänna välbefinnandet. Alla människor har rätt att fatta beslut om sina egna kroppar och ha tillgång till hälso- och sjukvård och andra hälsofrämjande insatser som stödjer den rätten. (Folkhälsomyndigheten 2022a)

Denna definition är den som används av Folkhälsomyndigheten i deras arbete med SRHR-frågor, vilket är varför vi har valt att också utgå från denna i vår förståelse av vad SRHR inbegriper.

Sexualitet

En förutsättning för vår studie är att ha definierat begreppet sexualitet, vilket är en del av SRHR-begreppet. Sexualitet definieras av WHO på följande sätt:

...a central aspect of being human throughout life encompasses sex, gender identities and roles, sexual orientation, eroticism, pleasure, intimacy and reproduction. Sexuality is experienced and expressed in thoughts, fantasies, desires, beliefs, attitudes, values, behaviours, practices, roles and relationships. While sexuality can include all of these dimensions, not all of them are always experienced or expressed. Sexuality is influenced by the interaction of biological, psychological, social, economic, political, cultural, legal, historical, religious and spiritual factors. (WHO, 2006a)
(World Health Organization 2022).

Brukare/klient

För att benämna gruppen som mottar stöd och hjälp från det sociala arbetet har vi valt att använda begreppet *brukare*. I de fall då vårt material använder andra begrepp kommer vi att använda dessa när vi citerar.

Socialarbetare

Med socialarbetare åsyftas de yrkesverksamma som ger stöd och hjälp till brukare i olika verksamheter. Inom ramarna för denna studie kommer vi att använda begreppet *socialarbetare* som en paraplyterm under vilken även andra professioner med annan utbildning än socionomutbildning räknas, såsom behandlingspedagoger och stödassistenter.

Värderingar och normer

Syftet med uppsatsen är att synliggöra värderingar i det studerade materialet. En värdering kan definieras som "(...) handlingen att sätta ett (positivt eller negativt) värde på något eller resultatet av att utföra en sådan handling." (Nationalencyklopedin u.å.a). Det är denna definition som vi kommer att utgå från i detta arbete. Ett annat begrepp som figurerar i texten är *normer*. En norm kan definieras som "(...) det 'normala' eller godtagna beteendet i t.ex. en social grupp; konvention, praxis." (Nationalencyklopedin u.å.b). Således finns det en skillnad mellan dessa två begrepp.

Kunskapsläge

I kunskapsläget kommer vi att presentera forskning om hur SRHR och sexualitet som ämne tas upp, eller inte tas upp, på socionomutbildningen samt i yrkeslivet, och vilka utmaningar som socialarbetare möter i arbetet med detta. Den sista rubriken handlar om värderingar kring sexualitet och syftar till att ge ett exempel på hur detta har skiftat historiskt i Sverige samt vilken betydelse normer och värderingar kan ha för det sociala arbetet. Kunskapsläget inleds med en presentation av vår litteratursökning och hur denna har gått till samt med vilka sökord, och avrundas med en sammanfattning av forskningsläget.

Litteratursökning

För att hitta relevant tidigare forskning för vårt ämnesområde har vi främst använt oss av sökmotorerna LUBsearch och EBSCOhost. Vår litteratursökning påbörjades tidigt i processen och har därefter pågått parallellt med att vi arbetat med andra avsnitt i uppsatsen. Till följd av att vår problemformulering har reviderats har vissa sökord fallit bort och andra har tillkommit längs vägen. Inledningsvis strävade vi efter att skapa oss en bild av forskningen kring SRHR specifikt och använde sökord på både svenska och engelska: *SRHR, sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter/sexual and reproductive health and rights, Sverige/Sweden, sexualitet/sexuality* och *socialt arbete/social work*. Allt eftersom vårt arbete fortskred och vår problemformulering blev mer inriktad på värderingar kring sexualitet la vi till sökorden *norm*/norm** och *värderingar/values*. Den svenska forskningen visade sig vara begränsad, därför består vårt kunskapsläge till övervägande del av internationell forskning. Genom referenslistorna i de artiklar vi funnit har vi hittat fler artiklar som vi bedömt vara relevanta för vår studie. Vi har även haft stor nytta av *The Routledge International Handbook of Social Work and Sexualities* (2021) som vi fick tips om tidigt i processen. Genom denna har vi fått en bättre överblick över forskningen på området.

SRHR-kompetens i socialt arbete

SRHR i utbildningen

Enligt åtgärdsområde 3 i Folkhälsomyndighetens (2020, s. 23) nationella strategi behöver kompetensen hos berörda yrkesgrupper prioriteras och förstärkas, bland annat genom att öka SRHR-inslag i yrkes- och professionsutbildningarna. SRHR inom socionomutbildningar har

studerats både i Sverige och internationellt. Två studier, en av Trotter, Brogatzki, Duggan, Foster och Levie (2006) och en av Areskoug-Josefsson, Schindele, Deogan och Lindroth (2019), menar att inslagen av SRHR och sexualitet är bristfälliga i utbildningen, vilket de argumenterar är problematiskt. Om socionomstudenter inte rustas med en adekvat nivå av kunskap i dessa områden, försätts kvaliteten i arbetet med SRHR och sexualitetsrelaterade behov i gungning. Areskoug-Josefsson et al. (2019, s. 727) skriver, mot bakgrund av att SRHR är en aktuell fråga för flera professioner, att främjandet av kunskapsutbyte mellan olika professionsutbildningar kan vara ett steg i rätt riktning.

Turner och Pelts (2022, s. 874, 885–886) instämmer i behovet av ett ökat fokus på sexualitet i utbildningssammanhang, och menar att detta är en förutsättning för att i sin kommande yrkesroll känna sig bekväm med att adressera sexualitet. De har i en nyligen publicerad studie undersökt användningen av den så kallade BOWO-modellen (Best Of and Worst Of), vilken fokuserar på att dela med sig av egna upplevelser kopplade till sexualitet, i undervisning om sexualitet för studenter inom socialt arbete. Denna övning visade sig ge utrymme för studenter att reflektera kring ämnet och sina upplevelser samt öva på olika förmågor, såsom att hantera känslor som kan uppstå i samtal om svåra ämnen (Turner & Pelts 2022, s. 882).

SRHR i yrkeslivet

Sexualitet är, som tidigare nämnt, en relevant aspekt för det sociala arbetet att beakta. Dock hämmas arbetet av meningsskiljaktigheter och av att det upplevs vara ett obekvämt ämne (Trotter et al. 2006, s. 370). Lee, Fenge och Collins (2018, s. 324) menar att socialarbetare inte förväntas bli specialister inom området sexualitet, men att de ska känna sig trygga och bekväma med att ta upp ämnet med sina brukare och veta hur de ska gå till väga för att hänvisa dem vidare ifall det behövs. Även Dunk (2007, s. 139–140) menar att socialarbetare inte behöver vara experter, men genom att tillåta brukare att prata om sexualitet med dem bidrar de till normalisering av ämnet. Hon föreslår PLISSIT-modellen som ett verktyg för att socialarbetare ska kunna tillägna sig relevant kunskap om sexualitet, så att de kan arbeta med dessa frågor i arbetslivet. Modellen kan användas för att bedöma vilken slags insats en brukares sexualitetsbehov behöver. Modellens namn är en akronym, där P står för *permission*, LI *limited information*, SS *specific suggestions* och IT *intensive therapy*. P innefattar insatser som täcker behov hos de flesta brukare, och innebär att yrkesutövaren ger brukaren tillåtelse att prata om sexualitet. Socialarbetares kompetensnivå bör främst omfatta de första tre

nivåerna av PLISSIT-modellen, eftersom det är här de flesta brukares behov befinner sig (ibid.).

Hall, Plantin och Holmström (2019) har undersökt hur förutsättningarna att arbeta med säkrare sex ser ut för socialarbetare inom fältverksamhet och öppenvårdsmottagningar som i arbetet möter utsatta ungdomar och unga vuxna. En rad faktorer som påverkade socialarbetarnas förutsättningar och benägenhet att arbeta med säkrare sex identifierades, däribland socialarbetarnas intresse och kunskap om säkert sex. Därtill spelade organisationen och dess resurser en stor roll i arbetet, då organisationen påverkar socialarbetarnas arbetsupplägg. För att socialarbetare skulle kunna arbeta med att lyfta säkrare sex som ämne med brukare var det av stor vikt att de hade möjlighet att ägna en del av sin arbetstid åt det (Hall, Plantin & Holmström 2019, s. 89, 92).

Värderingar och normer kring sexualitet

Det finns inom forskningen ett intresse för värderingar kring sexualitet och hur dessa tar sig uttryck. En del av forskningen har riktats in på specifika grupper, till exempel personer med funktionsnedsättningar, och annan forskning har fokuserat på förändringar i värderingar kring sexualitet historiskt.

Diskursiva förändringar i Sverige

Värderingar kring sexualitet i en svensk kontext har skiftat över tid. Liinason (2017) undersöker i sin studie vilka diskurser kring sexualitet som har präglat tre olika historiska perioder i Sverige. Liinason (2017, s. 2) argumenterar för att bilden av Sverige som ett framåtsträvande land har skapats internationellt utifrån hur sexualitet och sexuella rättigheter har diskuterats under olika tidsperioder. Sexualitetsdiskurserna har förändrats under åren men tar alla avstamp i uppfattningar kring om vad som karakteriserar den goda sexualiteten (ibid.). Från 1960-talet fram till 2010 har frågor kring abort, censurerad pornografi, prostitution och kriminaliseringen av att köpa sex samt homosexuellas rätt att gifta sig debatterats. Detta har fått konsekvenser på både individ- och samhällsnivå och har bidragit till upprätthållandet av bilden av Sverige som ett modernt och liberalt land (Liinason 2017, s. 4–6).

Normer och värderingar i det sociala arbetet

Det kan konstateras att sexualitet är ett område omgärdat av normer och värderingar, och tidigare forskning har som nämnt argumenterat för vikten av att synliggöra och ifrågasätta

dessa i det sociala arbetet (se t.ex. Kattari, Hecht och Isaacs 2021, s. 272). Brandon-Friedman (2017, s. 160) menar att socialarbetare behöver vara vaksamma på hur deras egna värderingar kring sexualitet potentiellt kan påverka mötet med en brukare. Utan reflektion finns risk att man tolkar normbrytande sexuella praktiker som skadliga. Författaren menar att skillnad bör göras på sexuella praktiker som bryter mot samhällets normer och handlingar som han benämner objektivt skadliga, såsom våldtäkt och sexuella övergrepp (ibid.).

Flera internationella studier problematiserar normers påverkan på det sociala arbetet med sexualitetsfrågor. Argüello (2021, s. 14–15) nämner heteronormativitet, med vilket avses de strukturer som främjar heterosexualitet som det eftersträvansvärda, och mononormativitet, som tar sin utgångspunkt i den monogama livsstilen. Att synliggöra och arbeta för förändringar av dessa synsätt, till exempel genom ett inkluderande språk, framhålls som väsentligt (Argüello 2021, s. 20). I likhet med dessa resonemang menar Kattari, Hecht och Isaacs (2021, s. 271–272) att normer kring sexualitet kan inverka på personer med funktionsnedsättnings benägenhet att söka professionellt stöd och hjälp men även hur de upplever hjälpen de får. Detta visar på det potentiellt skadliga effekterna av normer för den enskilda individen. Kattari, Hecht och Isaacs (2021, s. 272) argumenterar för vikten av att som socialarbetare stötta brukarna i att förändra sin bild av vad sex och sexualitet innebär och utmana rådande stereotyper och förväntningar i samhället.

Utbildningens roll har under en av de föregående rubrikerna berörts, och denna har visat sig ha betydelse för vilka värderingar socionomstudenterna bär med sig ut i arbetet. Lee, Fenge och Collins (2018, s. 318) menar att utrymme för reflektion kring värderingar om sexualitet kan möjliggöras genom att ta upp sexuell hälsa som ämne inom utbildningen i större utsträckning. I den internationella forskningen diskuteras begreppen *sexnegativt förhållningssätt* och *sexpositivt förhållningssätt*. Bullough (1976 se Williams, Prior och Wegner 2013, s. 273) utgick från att samhällen kan ses som antingen sexpositiva eller sexnegativa. Det förstnämnda fokuserar på risker och en syn på sexualitet som någonting problematiskt, medan det sistnämnda innebär ett mer inkluderande och öppet synsätt som även beaktar positiva aspekter av sexualitet (ibid.). I en amerikansk studie där socionomutbildningars kurslitteratur studeras utifrån dessa begrepp argumenterar Prior, Williams, Zavala och Milford (2016, s. 57) för att de värderingar kring sexualitet som framkommer i kurslitteratur kan få betydelse för de kunskaper och synsätt som de blivande yrkesutövarna får med sig. Prior et al. (2016, s. 70) menar att kurslitteraturen på den amerikanska motsvarigheten till socionomprogrammet kan bli mer sexpositiv genom att till

exempel lyfta olika sexuella läggningar och olika former av relationer i större utsträckning än vad studien visar görs.

Sammanfattning av kunskapsläge

Mot bakgrund av det som framkommit i den tidigare forskningen kan vi konstatera att det finns mycket internationell forskning på området, men att den svenska forskningen är relativt begränsad. Förmedlingen av kunskap kring SRHR och kompetensen inom området har konstaterats vara bristfällig och att lyfta och diskutera värderingar har framhållits som viktigt. I detta tar vår studie avstamp, med ambitionen att synliggöra värderingar kring sexualitet i metodböcker vars syfte är att stärka socialarbetares kompetens inom området.

Teori

Denna studie tar sin utgångspunkt i ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på sexualitet och i Gayle Rubins (1984/2007) teori *den sexuella värdehierarkin*, vilken används för att visa på värderingen av olika sexuella praktiker och beteenden i samhället. I detta kapitel kommer dessa teoretiska val att presenteras och relateras till vår studie.

Socialkonstruktionism

Den teoretiska grunden till denna uppsats utgörs av socialkonstruktionismen. Perspektiv som definieras som socialkonstruktionistiska, till exempel poststrukturalism och diskursanalys, är till synes olika, men utgår från en eller flera av de fyra socialkonstruktionistiska nyckelpremisserna (Burr 2015, s. 1–2). Den första av nyckelpremisserna som utmärker socialkonstruktionismen är ett kritiskt förhållningssätt till det som tas för givet. Enligt det socialkonstruktionistiska perspektivet är det genom skapandet av kategorier som världen runt oss blir begriplig. Dessa kategorier, till exempel *man* och *kvinna*, anses vara skapade av människan och uppkomna i en viss kontext (Burr 2015, s. 3). Den andra nyckelpremissen utgår från att vår förståelse av det samhälle vi lever i är beroende av den historiska och kulturella kontext som detta samhälle är en del av. Den tredje nyckelpremissen tar utgångspunkt i att kunskap är någonting som skapas i människors interaktion, med andra ord tillskrivs språket en väsentlig betydelse inom det socialkonstruktionistiska perspektivet. Den fjärde och sista nyckelpremissen menar att den kunskap vi besitter i en given kontext inverkar på våra handlingar och vad som blir möjligt för oss att göra (Burr 2015, s. 4–5).

Burr (2015, s. 46) använder sexualitet som exempel för att illustrera hur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv fungerar. Ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv förstås sexualitet som ett föränderligt och kontextberoende fenomen, och ges mening utifrån hur samhället runt omkring oss ser ut (Burr 2015, s. 49–50). Genom att anlägga ett socialkonstruktionistiskt perspektiv på vår studie ämnar vi synliggöra vilka värderingar och antaganden som metodböckerna tar sin utgångspunkt i, och hur dessa kan förstås som en del av en större samhällelig kontext och diskurs kring sexualitet.

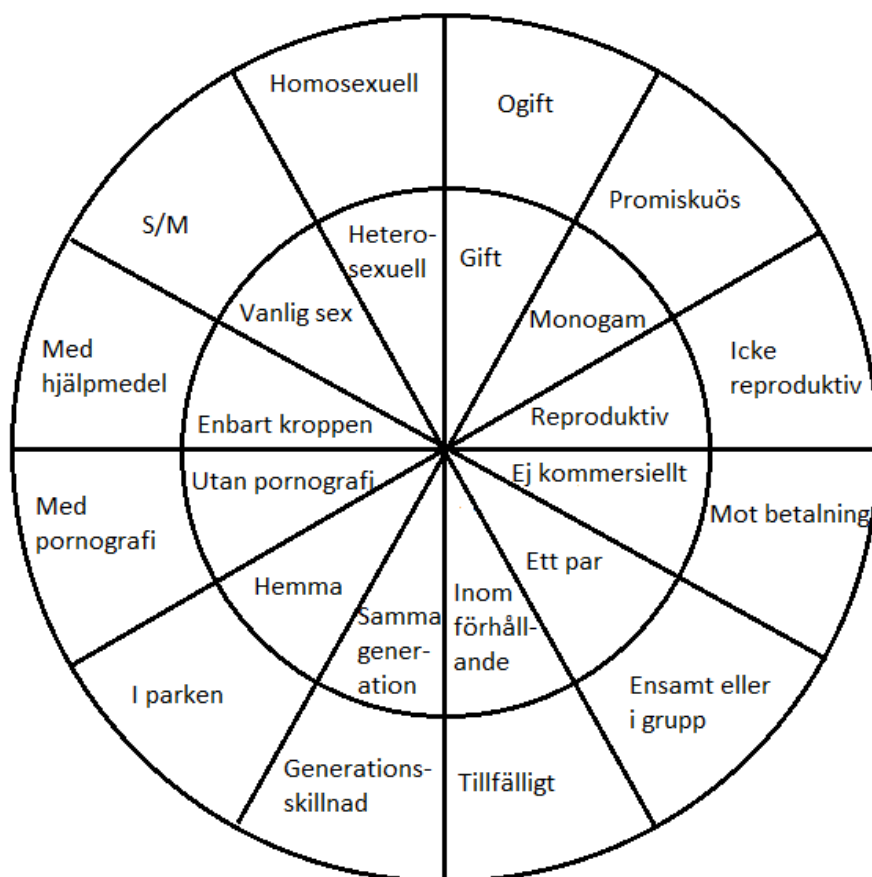
Gayle Rubin – Den sexuella värdehierarkin

Gayle Rubin (1984/2007) påbörjade i sin text *Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality* en begreppsram kring sex och policies som berör sex. Grunden för hennes teori är att sexualitet har sociala och politiska dimensioner, och att dessa frågor tas på för stort allvar i västerländska kulturer. Detta gestaltas i hur vissa sexuella praktiker, speciellt de som avviker från sexualitetsnormer i en given tid, är och har varit grund för juridiska, sociala, ekonomiska och byråkratiska konsekvenser. Fanny Ambjörnsson (2016, s. 79–80), som skriver om Rubins teori i sin bok *Vad är queer?*, exemplifierar detta med hur samhället reglerar sexuella beteenden genom stiftandet av lagar och införandet av restriktioner. Även människors uppfattningar om vad som karaktäriserar det normala och onormala när det gäller sex och sexualitet har betydelse för hur sexuella praktiker värderas och förstås i en viss kontext (ibid.).

Rubin (1984/2007, s. 149–150) menar att västerländska samhällen ser sexualitet som destruktivt och farligt, och något som mot bakgrund av detta behöver kontrolleras och anpassas efter vad som anses vara acceptabelt. Detta beskrivs som en sexnegativ tankegång. Vidare menar Rubin (1984/2007, s. 152–154) att det inom varje ideologi, till exempel i religiösa, psykologiska, socialistiska samt feministiska ideologier, finns en mall för vad den acceptabla sexualiteten anses vara. Medan mallarna ser olika ut för olika ideologier menar hon att samtliga mallar är rigida och saknar rum för godartad sexuell variation, vilket skapar en onyanserad bild av sexualitet. Följden blir att sexuella praktiker kategoriseras som antingen “bra” eller “dåliga.” Detta illustreras med ett koncept som benämns *den välsignade cirkeln*, vilket är en sexuell värdehierarki. Inom cirkeln finns ett antal kriterier som behöver vara uppfyllda för att en sexuell praktik ska ses som acceptabel av samhället (ibid). Vid tidpunkten för Rubins (1984/2007) text var kriterierna bland annat att det skulle vara en sexuell praktik mellan personer av olika kön som var gifta, i reproduktivt syfte och inom

hemmets väggar. Sexuella praktiker som inte uppfyller de uppställda kriterierna ses som onormala och onaturliga, och hamnar således i den yttre cirkeln. Detta gjorde bland annat sex mellan personer av samma kön, pornografi och sex mellan personer ur olika generationer i den ursprungliga cirkeln. De sexuella praktiker som endast uppfyller vissa kriterier hamnar någonstans i gränslandet mellan den inre och yttre cirkeln, vilket Rubin (1984/2007, s. 152) menar att bland andra ogifta par som bodde tillsammans gjorde i hennes samhällliga kontext. Den välsignade cirkeln och dess utkanter illustreras här nedanför:

Översättning av Gayle Rubins (1984/2007, s. 153) modell

Ambjörnsson (2016, s. 78–79) menar att den sexuella värdehierarkin är beroende av kontext och tidsperiod och således behöver detta tas i beaktande när synen på sex och sexualitet studeras. Kontextens betydelse exemplifieras med synen på sex innan äktenskap och användning av sexredskap, vilka båda befann sig i utkanterna av Rubins (1984/2007) ursprungliga cirkel men som i dagens Sverige kan argumenteras ses som något mindre kontroversiellt. Vid tillämpning av Rubins (1984/2007) teoretiska modell har vi reflekterat

över de kontextuella skillnaderna mellan den verklighet som beskrivs i hennes text och hur samhället ser ut idag. Medan hon många gånger refererar till en västerländsk kontext berör en stor del av hennes text nordamerikansk historia och företeelser såsom oanständighetslagstiftning. Tidskontexten är också viktig, då Rubins text utgavs 1984 för första gången. Vi befinner oss i en annan tids- och platsmässig kontext, och hur detta tar sig uttryck får analysen visa.

I vår studie kommer vi att använda den välsignade cirkeln som koncept för att kartlägga värderingar kring sexualitet i vårt material. Vi kommer att redogöra för kontextuella skillnader mellan innehållet i den välsignade cirkeln som konstruerades av Rubin (1984/2007) och det som framträder i dokumenten, samt analysera argumenten kring de värderingar om sexualitet som vi identifierar. Hans Knutagård (2007, s. 145) ställer frågan var socialarbetaren respektive klienten placeras i den välsignade cirkeln, i den inre eller yttre sfären, samt belyser faktumet att vad som faller innanför och utanför är föränderligt och kontextberoende. I vår studie kommer vi som nämnt även att beakta kontextens betydelse för vad som betraktas som “bra” och “normalt” i dokumenten, samt hur det sätt som materialet framställer socialarbetaren och brukaren kan förstås utifrån den välsignade cirkelns gränsdragningar.

Metod och material

I detta kapitel kommer vi att presentera vår metod samt det material som har valts ut och hur urvalet har gått till. Därtill kommer bearbetningen av materialet och studiens tillförlitlighet att redogöras för. Kapitlet avrundas med resonemang kring vår förförståelse och etiska reflektioner.

Dokumentstudie

För att besvara vårt syfte och våra frågeställningar kommer vi att genomföra en dokumentstudie. J. Scott (1990 se Bryman 2018, s. 657) särskiljer mellan officiella och personliga dokument, och de förstnämnda delas i sin tur upp i privata och offentliga. De dokument som valts ut att ingå i vår dokumentstudie är framtagna av kommuner och organisationer, och faller därmed under officiella dokument.

Kristina Boréus (2015, s. 157–158) menar att texter är av intresse att studera då de har betydelse för hur människor ser på och förstår såväl samhället som sig själva och varandra, samt att de också kan förstås som ett uttryck för samhällseliga värderingar. Vid studier av text

är det väsentligt att beakta vilken genre dessa tillhör för att kunna förstå under vilka omständigheter och med vilket ändamål de kom till (Boréus 2015, s. 158–159), samt att ha i åtanke att dokument är influerade av aktörerna som står bakom dem (Bryman 2018, s. 666). De dokument som valts ut för vår studie är metodböcker riktade till professionella som syftar till att uppmuntra och inspirera till att inkludera frågor kring sexualitet och SRHR i arbetet. Hur materialet är tänkt att användas och vilken betoning som läggs på användningen av dessa skiljer sig något mellan dokumenten. Ett av dessa innehåller en uppmaning om regelbunden användning i berörda verksamheter (Malmö stad 2015b, s. 9) medan en annan uppges ha skrivits i syfte att inspirera yrkesverksamma och andra personer som kommer i kontakt med berörd målgrupp (RFSU Malmö u.å., s. 4). Detta skulle kunna ha ett samband med vem som har producerat materialet och i vilken kontext. RFSU kan till exempel antas ha en bredare målgrupp än Malmö stad, vars material explicit riktar sig till ett specifikt verksamhetsområde i den egna kommunen. Vilken organisation som har producerat texten kan därtill ha betydelse för det som står i texten och vad som lyfts respektive inte lyfts.

En begränsning med att genomföra en dokumentstudie är att vi endast kan förlita oss på vad som står i dokumenten, vilket medför en risk för att vi inte får hela bilden av ett fenomen. Bryman (2018, s. 676) menar att kompletterande metoder kan behöva användas för att förstå en organisation och vilken roll dokumenten spelar i verksamheterna. Inom ramarna för denna studie kommer fokus att vara på metodböckerna, och vi lämnar således uppgiften vidare till framtida studier att närmare undersöka hur dessa dokument faktiskt används och förstås inom ramarna för respektive verksamhet. Detta kan med fördel undersökas med hjälp av intervjuer.

Kvalitativ innehållsanalys

Den metod vi har valt för att analysera metodböckerna är kvalitativ innehållsanalys. Den kvalitativa innehållsanalysen bygger på att leta efter teman i materialet som inte är synliga vid en första anblick (Bryman 2018, s. 677). På så sätt skiljer sig den kvalitativt inriktade innehållsanalysen från den kvantitativa som fokuserar på det som uttryckligen sägs samt kvantifieringen av innehållet i ett material utifrån på förhand definierade kategorier (Bryman 2018, s. 358–359). Den kvalitativa inriktningen lämpar sig väl för vår studie då vi intresserar oss för värderingar, som inte alltid är något som framkommer explicit, och hur dessa värderingar kan förstås. Den kvalitativa innehållsanalysen, och mer specifikt Lundman och Hällgren Graneheims (2017) innehållsanalytiska modell, framstod som lämplig då den ansågs kunna strukturera bearbetningen av vårt material på ett lättöverskådligt sätt och hjälpa oss att

synliggöra det latenta innehållet samt skapa en djupare förståelse för detta. Vi har gjort vissa modifikationer för att anpassa metoden till vår studie och våra teorier.

Ett annat karaktärsdrag som bidrog till att vi såg kvalitativ innehållsanalys som en lämplig metod är dess fokus på att lyfta fram likheter och skillnader i de studerade texterna, samt tonvikten på kontexten som texterna har producerats i (Lundman & Hällgren Graneheim 2017, s. 220, 227). Den kontextuella betydelsen är av relevans och kommer hamna i fokus under analysens gång. I början av uppsatsarbetet hade vi en frågeställning som avsåg just likheter och skillnader, men denna har uteslutits då vi allt eftersom i analysen skiftade fokus. Vi kommer dock inledningsvis i analysen att kort summera de skillnader och likheter vi funnit.

Urval

I Sverige finns i skrivande stund ingen nationell vägledning kring arbete med SRHR och sexualitet inom olika verksamheter, vilket har lämnat ansvaret för frågan till andra aktörer, såsom ideella organisationer och kommuner samt verksamheterna själva.

För att hitta material till vår studie har vi använt oss av ett villkorligt målstyrt urval. Med ett målstyrt urval menas att urvalet görs utifrån ett antal kriterier som behöver vara uppfyllda för att kunna besvara studiens forskningsfråga (Bryman 2018, s. 498). När kriterierna kan förändras under arbetets gång, vilket varit fallet med våra kriterier, benämns det målstyrda urvalet som *contingent* (Hood 2007, s. 7), vilket Bryman (2018, s. 498) översatt till *villkorligt*. De kriterier som inledningsvis formulerades var att materialet ska rikta sig till *professionella socialarbetare*, inte till privatpersoner eller andra yrken. Materialet ska handla om *sexualitet* och *SRHR*. Detta var de två kriterier vi startade med när vi sökte efter material. Vi var öppna för att inkludera olika typer av dokument, till exempel metodböcker, handlingsplaner och andra styrdokument. Inledningsvis gjordes sökningar på Google med sökorden *sexualitet* och *socialt arbete*. På detta sätt kom vi i kontakt med två metodböcker, bland annat en från Malmö, vilket gjorde oss uppmärksamma på att Malmö har ett relativt gediget arbete med dessa frågor. Genom deras hemsida för SRHR-relaterade frågor samt RFSU:s hemsida hittade vi det material som återfinns i Bilaga 1. Vi övervägde även inledningsvis att inkludera den nationella strategin för SRHR i vårt material. Det bör noteras att vi kan ha gått miste om material som inte dök upp med de sökord vi använde, till exempel ytterligare riktlinjer och handlingsplaner i andra kommuner.

Efter materialinsamlingen bestämde oss för att avgränsa oss ytterligare genom att utforma fler kriterier för urvalet. Vissa dokument som vi hittade riktar sig till verksamheter där socialarbetare och andra professioner, till exempel inom äldre- och sjukvården, arbetar. För att det sociala arbetets professioner ska vara centrala i studien har vi valt material som *endast riktar sig till verksamheter som räknas till det sociala arbetets område*. Det bör noteras att vår definition av socialt arbete innefattar både myndighetsutövande verksamheter och utförarverksamheter. I vår definition av utförarverksamheter har vi valt att inte räkna med äldrevården, detta då en genomgång av det material som riktade sig till dessa verksamheter främst berörde och explicit nämnde professionen undersköterskor. Vi valde även att avgränsa oss till *metodböcker*.

Då metodböcker kring sexualitet och SRHR inte förekommer i någon större utsträckning i Sverige har vi valt att bredda vårt urval till att omfatta olika verksamheter. Detta ser vi som positivt för vår studie då det ger oss möjlighet att jämföra och identifiera likheter och skillnader vad gäller vilka värderingar kring sexualitet som framkommer och vad dessa kan tänkas bero på. Samtidigt är vi medvetna om att vi behöver vara försiktiga med vilka slutsatser vi drar baserat på det material vi har.

Slutligen hade vi avgränsat vårt material till fyra metodböcker, som är våra dokument. Här nedanför följer en kort presentation av dem:

Berör sexualitet i socialt behandlingsarbete

Denna metodbok togs fram av Statens institutionsstyrelse (SiS) i samverkan med RFSU 2010. SiS är en statlig myndighet vars verksamhet är inriktad på behandling av ungdomar och vuxna som omhändertagits enligt LVU och LVM (Statens institutionsstyrelse SiS 2022). RFSU är en ideell organisation inriktad på sexualupplysning och påverkansarbete (RFSU 2019). Detta dokument är några år äldre än de tre andra dokumenten. Vi har ändå bedömt den som relevant då det, vad vi kunnat se, inte kommit en uppdaterad version och materialet refereras till i andra metodböcker om sexualitet, till exempel *Våga fråga om sex - Metoder för att inkludera sexualitet inom socialt arbete*.

Fråga, lyssna, var intresserad - En vägledning om sexualitet, känslor och bemötande för dig som arbetar i en LSS-verksamhet

Metodboken togs fram 2015 av Sociala resursförvaltningen i Malmö stad. Malmö stad har i andra sammanhang benämnts som en "förebild" (Motion 2018/19:2101) inom området sexualitet. Två av våra dokument är framtagna av kommunen.

Kan vi prata sex idag...? En skrift för att professionalisera samtal om sex och sexualitet för personal inom LSS

Denna metodbok saknar tillgänglig information om år då den producerades. Dokumentet är framtaget av RFSU Malmö. RFSU Malmö, som är en av de äldsta lokalföreningarna inom organisationen, fokuserar, liksom huvudorganisationen, på påverkansarbete och kunskapsspridning (RFSU u.å.).

Våga fråga om sex - Metoder för att inkludera sexualitet inom socialt arbete

Detta är ett material som riktar sig till socialtjänsten och som togs fram av Sociala resursförvaltningen i Malmö stad, Smittskydd Skåne och Region Skåne år 2016.

Materialet omfattar totalt cirka 270 sidor text. Samtliga dokument togs fram innan den nationella SRHR-strategin (Folkhälsomyndigheten 2020) publicerades. Det är därmed relevant att fundera kring vilken betydelse detta kan ha haft för vad man valde att fokusera på i materialet, till exempel vad gäller vilka områden av sexualitet och SRHR som lyfts. Det har sedan 2005 funnits en nationell strategi mot hiv/aids och vissa andra smittsamma sjukdomar, vilken uppdaterades 2017 (Folkhälsomyndigheten 2022c), men en samlad strategi för hela SRHR-arbetet kom först 2020. Denna strategi föregicks dock av ett underlag (Socialstyrelsen 2014). Vidare har vi även funderat kring metodböckernas olika utformning samt att de har olika avsändare och vilken betydelse detta kan ha. Vilken betydelse olika avsändare kan ha har kort diskuterats under rubriken *Dokumentstudie*. De olika metodböckerna riktar sig till olika verksamheter och därmed till olika målgrupper, vilket påverkar innehållet och, vilket analysen får utvisa, kanske även vilka värderingar kring sexualitet som förmedlas. Organisatoriska krav och kriterier för hur materialet ska se ut kan ha haft inverkan, samt vilken typ av organisation det är. Detta är svårt för oss att uttala oss vidare om då vi inte har information om i vilken kontext dessa uppkom. I bearbetning av materialet har vi haft kontextuella skillnader i åtanke och ställt dokumenten mot varandra för att se hur deras skillnader kan förstås. Vi kommer att återkomma till detta i analysen.

Bearbetning och analys

I bearbetningen av vårt material har vi inspirerats av den modell för kvalitativ innehållsanalys som Lundman och Hällgren Graneheim (2017) använder, samt Rennstam och Wästerfors (2015) arbetsmetod för bearbetning av textmaterial.

Rennstam och Wästerfors (2015, s. 222–223) menar att en förutsättning för analys är att bekanta sig med materialet och genom upprepade läsningar skaffa sig en överblick. Vi inledde med att läsa vårt material flera gånger. Under dessa läsningar noterade vi sådant som kunde vara av intresse för vår studie utifrån våra frågeställningar och tidigare forskning.

Efter att vi fått en bättre överblick över vårt material formulerade vi tre frågor, som blev våra *domäner*. Lundman och Hällgren Graneheim (2017, s. 224) definierar domäner som områden utifrån vilka ens material kan delas in. Med utgångspunkt i våra första läsningar av materialet och våra frågeställningar kunde vi dela in våra dokument under följande tre domäner: *“bra” sexualitet*, *“dålig” sexualitet* och *socialarbetarens roll i förhållande till brukarens sexualitet*. Det ska tilläggas att dessa indelningar är influerade av vårt teoretiska ramverk och vad som har framkommit i tidigare forskning.

Vi delade upp dokumenten mellan oss och läste samt kodade, vilket innebar att leta efter meningsenheter. Meningsenheter är de delar av en text som bedöms vara viktiga för studien (Lundman och Hällgren Graneheim 2017, s. 224). Därefter sammanställde vi vad vi kommit fram, tog del av varandras kodningar och säkerställde att vi tolkat materialet på samma sätt. Vi gjorde gemensamt om meningsenheterna till koder, vilket kan liknas vid att sätta en etikett på dem (Lundman & Hällgren Graneheim 2017, s. 225). I detta steg har vi varit noggranna med att välja ut citat som visar på nyanserna i vårt material. Slutligen placerades meningsenheterna som vi kodat in under underteman och teman. Lundman och Hällgren Graneheim (2017, s. 226) beskriver tematiseringen av innehållet som ett sätt att synliggöra de underliggande betydelseerna i de texter man studerat. Följande underteman och teman identifierades:

Underteman	Tema
Allmänmänskligt, Frihet att definiera sin sexualitet, Den samtyckesbaserade sexualiteten, Information och ansvar, Skadliga handlingar	Sexualitet på individens villkor, så länge de inte orsakar skada
Socialarbetaren som förebild, Brukaren i behov av stöd och vägledning	Socialarbetaren som ett ”verktyg” för att främja det bra och motverka det dåliga

Under uppsatsens gång har våra underteman och teman förändrats. Efter arbetet med kodning hade vi tre teman och hade då delat upp värderingar kring vad som anses vara dåligt och värderingar kring vad som anses vara bra när det gäller sexualitet och sexuella handlingar. Tids nog upptäckte vi att det blev mer begripligt att ordna dessa under ett tema, som ovan. Ett undertema, *God sexuell hälsa*, valdes bort då det som framkom under detta i mångt och mycket bekräftade de definitioner av sexuell hälsa som redovisats tidigare i uppsatsens begreppsavsnitt. *Frihet att definiera sin sexualitet* och *Den samtyckesbaserade sexualiteten* utgör två delar av det tidigare undertemat *Frihet att välja*. Det tredje temat, *Socialarbetaren som ett "verktyg" för att främja det bra och motverka det dåliga*, har förändrats under arbetet då vi inledningsvis under bearbetningen fokuserade mer på det professionella förhållningssättet och vad detta kunde tänkas innebära. Resonemang kring hur socialarbetaren och brukaren placerar sig i förhållande till den välsignade cirkeln ansågs dock gå mer i linje med uppsatsens syfte och frågeställningar, mot bakgrund av detta konstruerades de två underteman som anges i tabellen. Dessa två underteman tillkom därmed senare i bearbetningsprocessen. Under bearbetningens gång har vi återkommande reducerat vårt material. Med detta menas att man väljer ut de exempel, både de som stärker men även de som motsäger eller på annat sätt utmanar forskarens tes, som ska få illustrera materialet i det färdiga arbetet (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 228). Sexualitet är ett brett område och det har visat sig finnas många områden och frågor att lyfta fram i metodböckerna, men med hänsyn till plats och tid har vissa delar behövt väljas bort. När analysen skulle skrivas fick vi även göra ett urval av citat.

Det sista steget i Rennstam och Wästerfors (2015, s. 231) är att argumentera för sina ståndpunkter och positionera sig själv i relation till tidigare forskning på området. Detta är vad vi kommer göra i vår analys.

Tillförlitlighet

Kvalitetskriterierna *reliabilitet* och *validitet* har argumenterats vara problematiska att applicera i kvalitativa studier mot bakgrund av deras utgångspunkt i realismen, och kriterierna *tillförlitlighet* och *äkthet* förordas som alternativ (Lincoln & Guba 1985 & Guba & Lincoln 1994 se Bryman 2018, s. 467). Bägge kriterier består av ett antal delkriterier. Tillförlitlighet delas upp i *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* samt *möjlighet att styrka och konfirmera*

(ibid.). Dessa kriterier har applicerats på vår studie. Vi kommer även att kort beröra äkthet men föra en mer generell diskussion och inte gå in på de olika delkriterierna under detta.

För att kunna bedöma studiens överförbarhet, det vill säga hur pass applicerbara resultaten är på en annan kontext, kan detaljrika beskrivningar ge läsarna möjlighet att avgöra huruvida de resultat som producerats i en studie av ett visst antal fall är giltiga även i en annan kontext (Bryman 2018, s. 468). Vår utgångspunkt i studien är att metodböckerna är kontextbundna, det vill säga att de återspeglar värderingar som var aktuella vid deras uppkomst. Det innebär att vi inte kan garantera att framtida upprepningar av studien kommer att uppnå samma resultat som den aktuella. Genomgående i studien har vi redogjort för vårt tillvägagångssätt för att underlätta framtida upprepningar av studier av sexualitet i andra kontexter och i analysen har vi strävat efter att underbygga våra slutsatser med citat och noggrant förklara hur vi dragit de slutsatser vi gör.

Pålitligheten i en studie förstärks av en noggrann redogörelse av studiens olika delar (Bryman 2018, s. 468). I vår studie har vi strävat efter transparens och att lyfta fram de diskussioner vi haft gällande till exempel vårt material och i detalj beskriva vårt tillvägagångssätt under olika delar av processen.

Studiens trovärdighet rör forskarens beskrivning av det fenomen hen studerar och hur pass trovärdig den anses vara. Detta omfattar bland annat att forskningen ska ha genomförts med hänsyn till rådande regler kring forskning samt att eventuella respondenter fått möjlighet att bekräfta forskarens tolkning (Bryman 2018, s. 467). I vår studie har vi analyserat dokument och har därmed inga respondenter som kan bekräfta våra slutsatser. Vi har i stället i vår analys varit noga med att understryka att detta är vår tolkning av de studerade dokumenten utifrån det material vi har tillgång till och utifrån våra kunskaper och teorier. Vi har varit noga med att genomföra vår studie enligt gällande regler för uppsatsarbete.

Det sista delkriteriet, möjlighet att styrka och konfirmera, handlar om att forskaren påvisar att hans egna värderingar inte getts utrymme att styra studien i en viss riktning (Bryman 2018, s. 470). Vi har under arbetets gång ägnat tid åt att medvetandegöra och resonera kring våra egna värderingar samt diskutera kring vilken betydelse dessa skulle kunna få för hur vi tolkar materialet. Genom att arbeta på detta sätt har vi strävat efter att säkerställa att egna värderingar och utgångspunkter inte ska påverka resultatet.

Vad gäller äkthet, som bland annat avser att en rättvis bild av det man har studerat förmedlas i studien (Bryman 2018, s. 470), har vi strävat efter att lyfta fram olika sidor, både sådant som bekräftar och motsäger vår argumentation. Detta i syfte att inte ge en förvriden bild av det material vi studerar.

Förförståelse

Inför och under genomförandet av vår studie har vi, som nämnt under föregående rubrik, resonerat kring vår förförståelse av det vi studerar. Sexualitet och SRHR inom socialt arbete är ett ämne vi båda är intresserade av och önskat få mer kunskap om då detta är ett område som inte berörts i någon större utsträckning under utbildningen. Vi har ingen tidigare erfarenhet av arbete med dessa frågor. De metodböcker som har valts ut för analys berör arbete med olika målgrupper, däribland SiS verksamhet. En av oss har tidigare erfarenhet av arbete på SiS genom sin VFU-termin, men vi upplever att detta inte har varit någonting negativt för studien eller en faktor som påverkat denna i en viss riktning. Vi har till exempel varit noga med att inkludera citat från samtliga metodböcker i analysen. Inför arbetet har vi diskuterat våra egna värderingar kring området sexualitet och har fortsatt att ha detta i åtanke under arbetets gång.

Etiska reflektioner

Våra etiska överväganden har främst kretsat kring vårt materials karaktär och huruvida någon kan tänkas komma till skada av att ha varit en del av vår studie. Eftersom vi analyserar dokument blir det andra aspekter som bör beaktas än i till exempel en intervjustudie.

Inom den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen finns fyra forskningsetiska krav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002, s. 6). De två förstnämnda avser att de deltagande i studien ska ha kontroll över sin medverkan i form av att ha fått information om studien, ha samtyckt till deltagande och ha möjlighet att avbryta sin medverkan (Vetenskapsrådet 2002, s. 7, 9). Mot bakgrund av att de utvalda metodböckerna är offentligt publicerat material som är tillgängligt för allmänheten har vi gjort bedömningen att samtycke inte behöver inhämtas från berörda personer och att dessa inte heller behöver informeras om att studien genomförs.

Konfidentialitetskravet avser försiktighet med insamlade personuppgifter så att dessa inte kan nås av obehöriga (Vetenskapsrådet 2002, s. 12). Då vår studie som nämnt baseras på textmaterial har vi själva inte samlat in några personuppgifter från enskilda personer. Dock har avsändarna till några av metodböckerna själva genomfört studier och undersökningar med brukare och socialarbetare inom olika verksamheter, och inkluderat citat från dem i böckerna. Samtliga deltagare har anonymiserats. Då vårt fokus inte är på enskilda personers upplevelser, värderingar eller erfarenheter utan på de värderingar som framkommer i materialet som helhet

har inga citat från enskilda personer som förekommer i metodböckerna inkluderats i vår analys.

Det fjärde forskningskravet, nyttjandekravet, innebär att de uppgifter som forskaren samlat in endast ska användas för forskningsstudien och inte för andra ändamål eller i andra sammanhang (Vetenskapsrådet 2002, s. 14). Som nämnt har inga personuppgifter samlats in. Oavsett kommer det material som producerats i samband med uppsatsen, såsom våra egna anteckningar om materialet och kodningar, inte att användas i något annat syfte än till uppsatsen.

Att bedriva forskning kan liknas vid en balansgång mellan individskyddskravet, som betonar vikten av att värna om de deltagande individernas integritet, och forskningskravet, som framhäver vikten av att forska (Vetenskapsrådet 2017, s. 13). Vi ser det som en förutsättning för forskning att kunna utföra kritiska granskningar av dokument likt de metodböcker vi studerar, men med bibehållen respekt för de som producerat materialet och på annat sätt figurerar i dem. Detta har vi eftersträvat genom att sakligt redogöra för våra slutsatser och underbygga våra resonemang. Material kan tolkas på olika sätt och vi har strävat efter att vara transparenta i hur vi förstår materialet.

Resultat och analys

Inledning till analys

Analysen är indelad i rubrikerna *Värderingar kring sexualitet*, som ämnar besvara den första av våra frågeställningar, och *Socialarbetarens roll i relation till brukarens sexualitet*, som åsyftar den andra frågeställningen. Den första rubriken har ett antal underrubriker under vilka de underteman som identifierats i kodningsprocessen kommer att avhandlas. Undertemat *Allmänmänskligt* redogörs för under *Den generella sexualiteten*, och undertemat *Information och ansvar* under *Den informerade och ansvarsfulla sexualiteten*. Undertemat *Skadliga handlingar* har ingen egen rubrik utan det vi funnit till detta undertema redogörs för i anslutning till andra underteman. Detta upplägg har valts då de har ansetts utgöra varandras motpoler i konstruktionen av den välsignade cirkeln i dokumenten. Detta betyder till exempel att vi kommer ta upp samtyckesbaserad sexualitet, som konstrueras som bra, och sexuella handlingar mot någons vilja, som utgör motpolen, under rubriken *Den samtyckesbaserade sexualiteten*. *Socialarbetarens roll i relation till brukarens sexualitet* är en fristående rubrik som knyter an till det andra temat.

Som nämnt i uppsatsens metodkapitel riktar sig metodböckerna till olika verksamheter. I analysen framkommer att det finns många likheter mellan metodböckerna, främst i form av vilka värderingar som lyfts fram som centrala. Skillnaderna består mestadels av att metodböckerna berör olika målgrupper, vilket får konsekvenser för hur man pratar om olika aspekter av sexualitet. SiS, som bland annat möter personer som utsatt andra, lägger till exempel större betoning på vikten av ansvar i förhållande till sexualitet. Diskussionen kring ansvar förekommer dock även i andra metodböcker, men tar sig där andra uttryck och kontentan är densamma, det vill säga att brukare ska kunna praktisera sexualitet på ett sätt som anses vara säkert och ansvarsfullt. Tre av metodböckerna riktar sig till mer vardagligt arbete på boende, medan en till den myndighetsutövande verksamheten inom socialtjänsten. Detta skulle kunna få betydelse för vilka frågor kopplat till sexualitet som tas upp och hur, men vår upplevelse är att ingen av metodböckerna fördjupar sig i förhållningssätt till enskilda sexuella praktiker i någon större utsträckning.

I analysen kommer vi att använda oss av följande förkortade benämningar av metodböckerna som utgör vårt material: *Kan vi prata sex idag...?*, *Fråga, lyssna, var intresserad*, *Berör sexualitet i socialt behandlingsarbete* och *Våga fråga om sex*. Materialet refereras ibland till som *dokument* eller *metodböcker*.

Värderingar kring sexualitet

Den generella sexualiteten

En värdering som framkommer i metodböckerna är att sexualitet är ett område som berör alla människor och det beskrivs som en väsentlig del av mänskligheten. I till exempel *Fråga, lyssna, var intresserad* (Malmö stad 2015b, s. 30) anges det som en utgångspunkt i arbetet med sexualitet att alla människor har en sexualitet. Det tycks även finnas en passiv dimension av sexualitet. I *Våga fråga om sex* framkommer att “[s]exualitet är något som de allra flesta människor förhåller sig till på ett eller annat sätt, oavsett om de själva är sexuellt aktiva eller inte.” (Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 17). Sexualitet framställs därtill som något som finns med under hela livet:

Barns sexualitet handlar om samspel med andra, gränser, känslor, beröring, kroppen eller att känna pinn i kroppen. Detta är en naturlig del av barns utveckling, (...) Under tonåren kommer dock de flesta människor i puberteten (...) Hos unga vuxna och vuxna kan sexualiteten präglas av att kroppen har blivit fullt utvecklad, av en eventuell sexdebut, av föräldraskap och/eller ett mer regelbundet sexliv än tidigare. (...) När det gäller sexualitet och äldre sågs länge minskat intresse för sex som en naturlig del av åldrandet, men detta stämmer inte. (...) Sex kan istället vara en del av ett gott åldrande. Alla människor har en förmåga att känna lust hela livet. (Malmö stad 2015 b, s.

35–36)

Ordvalet för att beskriva den livslånga sexualiteten får det att framstå som något naturligt och ofarligt. Normaliseringen av sexualitet som koncept visar på en avdramatisering av sexualitet, vilket skiljer sig från den sexnegativitet som Rubin (1984/2007) beskriver i sin text. Denna sexnegativitet tar sig bland annat i uttryck när det kommer till frågan om barns sexualitet. Rubin (1984/2007, s. 144, 158) menar att det fanns en stark spänning mellan barn och sexualitet, som gjorde att man ville hålla dem separerade. Barns sexualitet förnekades till följd av detta och juridiska och sociala medel användes för att begränsa det. I blockcitat ovan framställs näst intill motsatsen, och synliggör det skifte som skett. Vi kommer att återkomma till detta senare i analysen.

Samtidigt som normalisering sker uttrycker metodboken en medvetenhet kring normer i det svenska samhället som stigmatiserar vissa åldersgruppers sexualiteter. Som framkommer i blockcitatet ovan motsäger man föreställningen om att äldre människor inte har en sexualitet. Därtill beskrivs barns sexualitet som “(...) ofta ett laddat och tabubelagt ämne (...)” (Malmö stad 2015b, s. 15). Dessa citat understryker den kontextuella betydelsen och hur värderingar

kring sexualitet kan ta sig olika uttryck även i ett och samma samhälle (Ambjörnsson 2016, s. 78–79, Burr 2015, s. 49). Vi tolkar detta som att metodboken utmanar vissa rådande normer kring sexualitet i olika åldrar.

Frihet att definiera sin sexualitet

En annan värdering som framkommer i metodböckerna är att alla människor har rätt att definiera sex och sexualitet på sitt sätt. Det specificeras inte närmare i dokumenten vad sex kan innebära, vilket förstärker värderingen om sex och sexualitet som någonting subjektivt. I en metodbok skriver man att “[s]ex kan sägas vara allt det som en person blir upphetsad av.” (Malmö stad 2015b, s. 15–16). Det antyder att upphetsning är en central del i vad sex innebär, men att människor kan bli upphetsade av olika saker.

I framför allt två av metodböckerna, *Berör sexualitet i socialt behandlingsarbete* och *Fråga, lyssna, var intresserad*, framhävs vikten av individens frihet att definiera sex och sexualitet som hen vill:

Alla människor har rätt att göra sina egna definitioner gällande sex och bra sex är när alla inblandade parter har en bra känsla före, under och efter sexet oavsett hur den eller de inblandade definierar sex. Att sex kan betyda olika saker för olika personer och i olika sammanhang är en viktig utgångspunkt i ett inkluderande och lyhört bemötande. (Malmö stad 2015b, s. 15–16).

I RFSU och SiS (2010, s. 17) metodmaterial framhävs att “[f]ör att alla klienter ska känna sig inkluderade kan du behöva respektera deras egna definitioner.” och i en annan metodbok ges uppmaningen “(...) [v]ar alltid öppen för att den person som du talar med kan ha en annan relation till eller erfarenhet av sin sexualitet än vad du själv har.” (Malmö stad 2015b, s. 62). Dessa citat kan förstås som uttryck för dels individens frihet att själva definiera vad sex och sexualitet innebär, dels uppmärksamma socialarbetarna på att sex och sexualitet kan omfatta en bredd av olika saker samt att detta kan skilja sig beroende på vem som tillfrågas. En annorlunda inställning till sexualitet förekommer i den ursprungliga välsignade cirkeln (1984/2007). Rubin (1984/2007 s. 153–154) menar att det vid tidpunkten för hennes text existerade en uppfattning om att det finns ett sätt att ha sex på som är det korrekta och som alla bör rätta sig efter. Utifrån detta kan ovan nämnda citat förstås som ett ställningstagande mot antagandet om en så kallad sexuell *best practice*. Rubin (1984/2007, s. 154) menar vidare att de sexuella praktiker som en person ägnar sig åt kan uppfattas som avvikande av någon annan och tvärtom, samt att de personliga sexuella preferenserna ofta blir vägledande för vad

som betraktas som normalt och onormalt. De studerade metodböckerna avråder från att låta de privata värderingarna bli styrande, och i följande citat framhävs vikten av att lägga dessa åt sidan i arbetet:

(...) Vi förhåller oss på olika sätt till vår egen privata sexualitet där kunskap, sexualsyn och erfarenhet utgör den referensram som är grunden i hur vi reagerar och agerar. Detta är fullkomligt förståeligt i allmänhet men utgör en klar begränsning i det professionella arbetet kring sexualitet i synnerhet, där det är nödvändigt att lyfta bort vårt "privata jag". (RFSU Malmö u.å. s. 20)

En förutsättning för att alla ska få definiera sex och sexualitet på sitt sätt är ett normkritiskt förhållningssätt och en öppenhet hos de professionella. Detta har även betonats inom den tidigare forskningen, där Brandon-Friedman (2017, s. 160) förmedlar att man som socialarbetare bör vara uppmärksam på att inte automatiskt döma handlingar som strider mot samhälleliga normer. I dokumenten framställs en medvetenhet kring normer som centralt i det sociala arbetet, vilket synliggörs i följande citat:

Att vara normmedveten och sträva efter att utöva ett normkritiskt socialt arbete innebär många olika saker, vilket vi kommer att återkomma till. Framförallt innebär det att ge klienter utrymme att vara sig själva. (Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 30).

Det är inte endast personalens förhållningssätt som lyfts i dokumenten, utan det argumenteras även för anpassningar av arbetsplatsen som kan göras för att visa på en öppen och tillåtande miljö. Dekorationer med regnbågsmönster tas upp i tre av fyra metodböcker. Det framställs som en markör för ett inkluderande förhållningssätt på arbetsplatsen, och dess syfte är att bidra till att skapa en öppen och tillåtande plats (se t.ex. RFSU Malmö u.å. s. 23). Behovet och vikten av inkluderande förhållningssätt till sex och sexualitet och bredden inom detta framhålls även av den tidigare forskningen (se t.ex. Argüello 2021, s. 20).

Dokumentet innehåller information om ett antal normer relaterade till sex och samlevnad, som de menar att socialarbetarna bör vara medvetna om. Dessa är bland andra heteronormen, kärleksnormen och genusnormen (se t.ex. Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 31–33). Dessa normer framträder även i den sexuella värdehierarkin som konstruerades av Rubin (1984/2007, s. 152), där förekommer en tydlig heteronorm som placerade homosexualitet i utkanterna och heterosexualitet inom den inre cirkeln. Detta innebar att människors möjlighet att uttrycka sin sexualitet var begränsad vad gäller möjligheten att ha en sexuell relation med individer av samma kön. I de metodböcker som

studerats framträder en annan bild med betoning på likvärdighet samt förslag på hur en tillåtande miljö för individen att definiera sin sexualitet i kan skapas:

Använd ord, definitioner och formuleringar som är inkluderande och inte exkluderande. Ett exempel på ett inkluderande ord är "partner" istället för "pojkvän" eller "flickvän". Genom att använda ordet "partner" undviker du att förmedla heteronormen. Om du även vill undvika att förmedla kärleksnormen kan du välja att säga "den en har sex med" istället för pojkvän/flickvän/partner om du menar just sex och inte nödvändigtvis en relation. (Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 36).

I detta citat uttrycks även att sexuella handlingar kan och får ske utanför en relation. Att bryta mot kärleksnormen hamnar således inte i utkanterna enligt det citerade dokumentet. Detta står i kontrast till den ursprungliga välsignade cirkeln, där en viss typ av parrelation var ett kriterium för att hålla sig i den inre cirkeln (Rubin 1984/2007, s. 152).

Medan homosexualitet befann sig i utkanterna i den ursprungliga cirkeln framträdde en mer accepterande inställning till homosexuella personer i monogama parförhållanden (Rubin 1984/2007, s. 152), vilket visar på en tvåsamhetsnorm. Tvåsamhetsnormen återfinns även i metodböckerna. Dokumenten berör inte detta ämne explicit i någon större utsträckning, men vissa citat indikerar en viss riktning:

Många människor, oavsett funktionsvariation, kan tycka att det är svårt att veta hur man ska hitta en partner, hur man gör för att bli tillsammans med någon eller för att veta när man faktiskt är tillsammans med den som man kanske har dejtat under en tid. (Malmö stad 2015b, s. 37).

Faktumet att man formulerar sökandet efter "en partner" och funderingar kring när man är i en relation med "den" man dejtat ett tag kan tolkas som att tvåsamhetsnormen råder i dokumentet, även fast en relation kan inkludera fler än två personer (RFSU 2017). I en annan metodbok ges exempel på frågor kring sexualitet att ställa till brukare och några berör partners: "Har du en partner?" och "Vem är du kär i?" (Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 52). I den tidigare forskningen har mononormativitet lyfts fram som en central samhällselig norm som kommer till uttryck i hur samhället är uppbyggt och fungerar (Argüello 2021, s. 15), och detta framstår som en utgångspunkt även i dessa två metodböcker genom sättet de formulerar sig på.

Sammanfattningsvis är det individens rätt att definiera sex och sexualitet på sitt sätt som betonas i metodböckerna, och för att detta ska vara möjligt förutsätts ett normkritiskt

förhållningssätt och en öppenhet och acceptans inför varandras olikheter. Den efterföljande frågan till detta blir var gränsen går för individens frihet att definiera.

Den samtyckesbaserade sexualiteten

Rubin (1984/2007, s. 153) skriver att sexuella handlingar borde värderas efter huruvida de baseras på samtycke, inte innefattar tvång och hur de inblandade behandlar varandra. Detta stämmer överens med de värderingar som förmedlas i metodböckerna, där individens rätt att välja hur hen vill ha sex är centralt: “Att ha en god sexuell hälsa är att må bra psykiskt och fysiskt på sexualitetens område. Till exempel kan det innebära att (...) själv bestämma om, när, hur och med vem man vill ha sex eller sexuella relationer (...)” (RFSU & SiS 2010, s. 8).

Den samtyckesbaserade sexualiteten kommer till uttryck i detta citat, vilket även kan relateras till den samhälleliga kontexten vi befinner oss i. Betoning på samtycke kan argumenteras vara en central aspekt av debatten kring sexualitet idag. Detta tar sig bland annat uttryck i #metoo-uppropen som startade 2017 då kvinnor, icke-binära och transpersoner delade sina upplevelser av sexuellt våld och sexuella trakasserier (Jämställdhetsmyndigheten 2022) och införandet av en ny sexualbrottslagstiftning som tar sin utgångspunkt i frivillighet (Nationellt centrum för kvinnofrid 2022). De nämnda händelserna utspelar sig förvisso tidsmässigt efter att ovan citerade dokument skrevs, men samtycke har varit föremål för diskussion under en längre tid inom bland annat politiken, till exempel har frågan om samtycke i lagtexten diskuterats i Sexualbrottsutredningen (2010). Utifrån Rubins (1984/2007) text tycks samtyckesdiskursen inte ha varit lika central i hennes kontext, då samtycke inte nämns som ett explicit kriterium i den välsignade cirkel hon konstruerat. I metodböckerna är dock samtycke en central värdering för vilka sexuella praktiker som anses vara bra.

I kontrast till ovan nämnda kan sex utan samtycke förstås som det som hamnar i utkanterna av cirkeln enligt metodböckerna. Sex utan samtycke definieras som en våldshandling. Sexuellt våld beskrivs på följande sätt i *Fråga, lyssna, var intresserad*:

Sexuellt våld och utnyttjande motverkar hälsa, trygghet och positiva erfarenheter vad gäller sexualiteter. (...) Sexuellt våld kan innebära allt från våldtäkt och andra påtvingade sexuella handlingar till sexuella handlingar som den utsatte inte vågar säga nej till. (Malmö stad 2015 b, s.

41).

Ytterligare exempel på vad sexuellt våld kan innebära framförs i *Våga fråga om sex*, där det exemplifieras med tjatsex, beröring utan samtycke och hot om konsekvenser (Malmö stad, Region Skåne och Smittskydd Skåne 2016, s. 23). Det anges även i *Fråga, lyssna, var intresserad* att “[o]avsett bakgrunden till våldet ska våld och övergrepp aldrig accepteras.” (Malmö stad 2015b, s. 42). I dessa citat framkommer värderingen att våld är fel, och därmed något som ska motverkas. De sexuella handlingar som används för att exemplifiera vad sexuellt våld innebär visar på att det är handlingar som orsakar skada och som individen inte har samtyckt till. Brandon-Friedman (2017, s. 160) menar att vissa samhällliga normer och värderingar, såsom att de som orsakar andra människor skada får rättsliga konsekvenser till följd av sitt agerande, behöver bestå. Detta är i linje med den svenska sexualbrottslagstiftningen och samhället vi lever i som anger att samtycke ska finnas, annars innebär handlingen ett brott. Inga specifika sexuella praktiker, såsom sadomasochism i Rubins (1984/2007) ursprungliga cirkel, benämns som dåliga i de studerade metodböckerna. Dessa böcker tar i stället avstamp i att sex och sexualitet ska ske på individens villkor. Detta medför ett ansvar för socialarbetaren att inte automatiskt döma det som en brukare berättar om sin sexualitet (Brandon-Friedman 2017, s. 160), såvida det inte anses orsaka skada och/eller är en brottslig handling i juridisk mening.

I dokumenten konstrueras således ett motsatspar bestående av det samtyckesbaserade och frivilliga i kontrast mot sexuella handlingar som inskränker människors vilja och frihet och orsakar skada. I relation till sex mot ersättning blir samtycke dock en mindre klar fråga. När metodböckerna lyfter sex mot ersättning är fokus på individens upplevelse och att individen kan uppfatta handlingen som ett eget val. Samtidigt uppmanas socialarbetare att vara uppmärksamma på brukares välmående när sex mot ersättning kommer upp:

Hen kan uppleva att handlingen var ett eget val och att hen inte är i behov av stöd eller samtal för förändring. Att utgå från att klienten blivit tvingad kan bidra till ökade känslor av skam och stigmatisering. (Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 21)

Många som har sex mot ersättning upplever sin situation som problematisk, till exempel är det vanligt att de har blivit utsatta för eller utsatt andra för övergrepp av något slag. Andra ser det inte som problematiskt att ha sex mot ersättning - det kan vara ett aktivt val för att ha någon att vara med, någonstans att sova eller få en bättre ekonomi. (RFSU & SiS 2010, s. 46)

Det framhålls därtill “[o]m du misstänker att en brukare på något sätt blir utnyttjad eller på annat sätt far illa ska du alltid ta kontakt med din närmsta chef, det är inget som du bör

hantera själv.” (Malmö stad 2015b, s. 43). Att konsekvenser av sex mot ersättning kan behöva insatser utöver socialarbetarens egen expertis talar för hur allvarligt man ser på det.

Kommersiellt sex, vilket innefattar sex mot ersättning, befinner sig utanför Rubins (1984/2007 s. 152–153) välsignade cirkel. I Rubins (1984/2007, s.156) text används termen *prostitution*, och hon definierar det som *an occupation*, vilket kan översättas till *yrke* eller *sysselsättning*. Hon jämför förföljelsen av prostituerade med förföljelsen av homosexuella män och menar att båda grupper kriminaliserades på basis av sin förmodade sexuella aktivitet. Detta skiljer sig från den bild som dokumenten förmedlar av hur man som socialarbetare förväntas bemöta personer som säljer sex. I *Berör sexualitet i socialt behandlingsarbete* framhålls följande hållpunkter i samtal om att sälja och köpa sex:

Du kan ge stöd genom att vara lyhörd och lyssna på deras egna upplevelser av att sälja och/eller köpa sex. Visa förståelse för att detta kan vara svårt att prata om och undvik att se dem som offer eller förövare. (RFSU & SiS 2010, s. 46).

I detta citat hamnar individens egen upplevelse hamnar i fokus och förväntas utgöra utgångspunkt, snarare än skuldbeläggning. I ovan citerade metodbok nämns även de som köper sex. Enligt Sveriges sexköpslag (SFS 1998:408) är det inte brottsligt att utföra sexuella handlingar mot ersättning, men det är däremot olagligt att köpa sex.

Den informerade och ansvarsfulla sexualiteten

Samtidigt som dokumenten framhäver individens frihet att välja hur och om hen vill ha sex samt hur hen vill definiera sex och sexualitet, betonas också vikten av ansvar:

Om du [*socialarbetaren, vår notering*] ger klienterna möjlighet att träna på olika färdigheter kan de öka sitt självförtroende och lättare ta ansvar för sin egen hälsa, sin sexualitet och hur de behandlar andra. (RFSU & SiS 2010, s. 28).

Här framkommer att inom individens ansvar ryms hänsyn till personer i individens omgivning, vilket skulle kunna vara de personer hen har sex med. Utifrån detta tycks ansvar även innefatta att vara mån om andra människors välbefinnande. Mot bakgrund av betoningen på samtycke och frivillighet kan säkerställandet av samtycke argumenteras vara en del av den ansvarstagande praktiken.

Diskussionen kring ansvar kommer särskilt till uttryck i RFSU och SiS (2010) metodbok. Detta kan härledas till målgruppen som SiS arbetar med, de nämner i dokumentet att

klienterna de möter kan ha utsatt andra sexuellt (RFSU & SiS 2010, s. 4), mot bakgrund av detta kan samtal kring ansvar bli särskilt relevanta.

Vikten av att vara ansvarstagande kring sin sexualitet och sexuella praktiker synliggörs även i följande citat, som tar upp sexuellt överförda infektioner (STI):

Smittskyddslagen finns till för att minska spridningen av olika sjukdomar eller infektioner som betraktas som allmänfarliga. För dessa sjukdomar gäller att (...) man enligt smittskyddslagen måste testa sig och söka behandling. Man måste även informera vilka personer som man har haft sex med. (Malmö stad 2015b, s. 38)

Klienternas möjligheter att ha säkrare sex kan stärkas genom att du [*socialarbetaren, vår notering*] förmedlar kunskap och färdigheter, liksom att var och en har ansvar för att skydda sig från hiv/STI och oönskade graviditeter. (RFSU & SiS 2010, s. 41)

Ur dessa citat går det att utläsa att individen har vissa lagstadgade skyldigheter vad gäller sexuellt överförda infektioner om man har fått en sådan, samt att man har ett ansvar att skydda sig från detta. Detta framställs i sin tur som en del av socialarbetarens roll att förmedla kunskap kring preventivmedel: "Att se till att brukaren får information om preventivmedel är en grundläggande aspekt av sjukdomsprevention och för att förhindra oönskade graviditeter." (Malmö stad 2015b, s. 41).

I Rubins (1984/2007, s. 164–165) konstruktion av den sexuella värdehierarkin förknippades sexuellt överförda infektioner med sexuella praktiker som befann sig i ytterkanterna. AIDS förknippades med homosexualitet, och på 1800-talet förknippades syfilis med prostitution, vilket resulterade i stigmatisering av de grupper som berördes. I metodböckerna framställs i stället sexuellt överförda infektion som något i sig dåligt, som behöver motverkas. De som har sex utan att beakta risk för smittspridning, betraktas som en potentiell fara för sig själv och andra. Mot bakgrund av detta kan de tidigare citatens betoning på att förmedla kunskap kring detta område förstås som ett uttryck för att främja en ansvarsfull sexuell praktik och undvika det som riskerar att orsaka skada, och därmed blir någonting dåligt.

Utöver betoning på individens ansvar lyfts kunskap fram som väsentligt, vilket synliggörs i följande citat: "Klienterna behöver kunskap som underlag för att fatta beslut, agera och bättre förstå sig själva och andra." (RFSU & SiS 2010, s. 28). Här framkommer att kunskap behövs dels för att kunna skydda sig från sådant som anses vara dåligt, dels för att få bättre förståelse för sig själv och andra i sin omgivning. I följande citat framkommer även att det är en viss typ av information som ska förmedlas:

För att personer ska kunna fatta goda beslut behöver de information och kunskap. Dels om sina rättigheter och skyldigheter, men också åldersadekvat fakta rörande till exempel sexuella praktiker, preventivmedel och relationer utifrån en positiv och normkritisk syn på sexualitet.

Tillgängligheten gäller dels information: att ha tillgång till vetenskapligt korrekt information, (...)

(Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 14).

Betoningen på den vetenskapliga informationen kan förstås som en konsekvens av den samhällseliga kontext vi befinner oss i. Inom det sociala arbetet finns en betoning på att arbeta evidensbaserat, det vill säga att utgå från bästa tillgängliga kunskap, med andra ord vetenskaplig kunskap i den mån det är möjligt, de kunskaper och kompetenser man själv som professionell besitter och brukarnas förutsättningar och önskemål (Socialstyrelsen 2019). Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv där den kontextuella betydelsen betonas (Burr 2015, s. 4) kan vi förstå kunskap som något som förändras och som är under ständig utveckling. Kunskapen som förmedlas skapar en viss bild av sexualitet för brukarna, som i sin tur är beroende av det vi vet idag. Att det vetenskapliga betonas kan ses som ett sätt att legitimera och förespråka viss typ av kunskap.

Rubin (1984/2007, s. 144) förmedlar, som nämnt tidigare, en i 1980-talets Nordamerika rådande uppfattning om sex som skadligt för unga personer och därmed ett ämne som bör undanhållas dem. Som tidigare nämnt har denna uppfattning utmanats av en metodbok. I stället för att undanhållas framställs vägen framåt som att tillhandahålla information som ska hjälpa de unga att fatta bättre beslut, men, vilket antyds i blockcitatet ovan, det ska vara en viss typ av kunskap.

Socialarbetarens roll i relation till brukarens sexualitet

I de studerade dokumenten har vi kunnat urskilja värderingar kring sexualitet, som kan förstås utifrån Rubins (1984/2007) teori kring en gränsdragning mellan sådant som är accepterat av samhället, och sådant som inte är det. För att avrunda vår analys kommer vi här att resonera kring hur socialarbetarens roll i relation till brukaren framställs i metodböckerna.

Socialarbetarens roll har berörts även i andra delar av analysen och kommer här att fördjupas och summeras. Hur kan vi förstå socialarbetarens uppgifter och roll, till exempel att förmedla kunskaper och ha ett normkritiskt förhållningssätt, i relation till den välsignade cirkeln?

Utifrån den socialkonstruktionistiska synen på kategorier som något som skapas och påverkas av kontextuella faktorer (Burr 2015, s. 3–5) har vi identifierat följande kategorier i

dokumentet: *socialarbetare, brukaren som risktagande eller riskutsatt och brukaren som förövare.*

I ett av dokumenten framkommer att “[v]i [*människor i allmänhet, vår notering*] kan påverka synen på sexualitet i samhället och vilket sexuellt handlingsutrymme vi tillåter andra och oss själva.” (RFSU & SiS 2010, s. 6). Att socialarbetaren specifikt kan verka för förändring till ett mer positivt förhållningssätt till sexualitet framkommer i följande citat: “Du kan vara en förebild genom att visa att du är öppen för mångfald och att du försöker arbeta med ditt förhållningssätt, dina normer och ditt språk kring sexualitet och relationer.” (RFSU & SiS 2010, s. 22). Här framkommer möjligheten för socialarbetaren att vara en förebild. Rollen som förebild framställs dock inte betyda att socialarbetaren har alla svar:

Du kan också genom ditt bemötande visa att du respekterar klienternas rätt till sina åsikter och värderingar även när de inte stämmer överens med dina egna. Visa att du inte har alla svar utan att var och en har möjlighet att hitta den kunskap och de förhållningssätt som är bra för dem. (RFSU & SiS 2010, s. 22)

En förebildsfunktion kan hos socialarbetaren skapa en känsla av att ha ett ansvar inom ett ämne som redan kan vara svårt att närma sig, vilket konstaterats i tidigare forskning att sexualitet är (se t.ex. Trotter et al. 2006). Detta skulle i sin tur kunna höja tröskeln för att ta sig an frågor kring sexualitet i socialt arbete.

I *Berör sexualitet i socialt behandlingsarbete* framkommer att man som yrkesverksam på SiS kan komma i kontakt med personer som har utsatt andra sexuellt. Detta möte beskrivs som potentiellt utmanande: “Den som möter en klient som utsatt andra för sexuella övergrepp kan känna avsky och förskräckelse inför det som klienten har gjort.” (RFSU och SiS 2010, s. 26). Samtidigt framhålls vikten av att säkerställa att “(...) de som utsatt andra får möjlighet att berätta om sina upplevelser och att hantera sina känslor, behov och agerande.” (RFSU & SiS 2010, s. 18). I de två citaten framkommer vikten av att ge utrymme för individen, som begått en icke accepterad sexuell handling, att prata om och bearbeta detta. Medan sexuella övergrepp, som är en form av sexuellt våld, är en olaglig handling och något som socialarbetarna ska motverka, betonas samtidigt vikten av att ge stöd utifrån deras yrkesroll. Detta kan ses som ett uttryck för socialarbetarens roll som någon som ska vägleda mot ett av samhället acceptabelt förhållningssätt till sexualitet. Socialarbetaren intar med andra ord rollen som den som ska hjälpa och eventuellt korrigera ett av samhället inte accepterat beteende, inte döma. Att behandla förövare som någon i behov av stöd och hjälp framställs

som potentiellt utmanande, vilket illustrerar en komplexitet i socialarbetarens roll. Hen förväntas bemöta och hjälpa människor som gjort saker som av samhället definieras som dåliga och oacceptabla. Därtill kan denna komplexitet även förstås utifrån en människas kategorisering av verkligheten (Burr 2015, s. 4) och hur den syn en socialarbetare har på den som utsatt någon annan utmanas av att förväntas ge stöd till denna person. När det tas i beaktande var socialarbetaren kan sägas befinna sig i förhållande till den välsignade cirkeln (Knutagård 2007, s. 145) kan man utifrån den bild som konstrueras i metodböckerna förstå socialarbetaren som en del av den inre cirkeln, medan brukaren befinner sig i ytterkanterna.

Ett sexpositivt förhållningssätt, vilket bland annat utgörs av att både risker och positiva aspekter av sexualitet tas i beaktande i det sociala arbetet, har argumenterats för av bland andra Dodd och Tolman (2017) och Prior et al. (2016). Detta synsätt framkommer även i metodböckerna som studerats, både i form av att de visar öppenhet inför variationer i sexualitet och i hur de skriver om vad arbetet med sexualitet innebär. Brukaren som *riskutsatt* eller *risktagande* är en framställning som förekommer i några av metodböckerna. I *Kan vi prata sex idag...?* hänvisar man till en regional strategi i Skåne som benämner personer med funktionshinder som en särskilt riskutsatt grupp (RFSU Malmö u.å., s. 27). I *Våga fråga om sex* framkommer att “[b]eroende på var inom fältet socialt arbete en person befinner sig kan det vara mer eller mindre uppenbart att klienterna är sexuellt riskutsatta eller risktagande. (...)” (Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 21). Metodböckerna visar som sagt en medvetenhet kring att arbete med sexualitet handlar om mer än att identifiera risker (se t.ex. Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 19). Det kan argumenteras för att om ett för stort fokus hamnar på att uppmärksamma risktagande eller riskfyllt beteende inom det sociala arbetet kan det leda till att man i förväg gör antaganden om brukaren baserat på den generella uppfattningen om vilka beteenden och frågor brukare man möter vanligtvis har. Således blir det viktigt att ha ett öppet förhållningssätt till personen man möter inom ramarna för sin yrkesroll.

Slutdiskussion

Fyra metodböcker ämnade att stärka socialarbetares kompetens inom området sexualitet har i denna uppsats studerats ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv. Genom att använda Gayle Rubins (1984/2007) ramverk för hur sexuella handlingar värderas i samhället har värderingar kunnat urskiljas i materialet. Det kan konstateras att samtycke är en central komponent i hur en sexuell handling värderas, samtycke kan betraktas som grunden till det som anses vara bra sexualitet i Sverige idag. Saknas samtycke är det ett brott i juridisk mening. Den *samtyckesbaserade sexualiteten* befinner sig således i den välsignade cirkeln, tillsammans med vikten av en *informerad och ansvarsfull sexuell praktik* samt *individens frihet att definiera sex och sexualitet* och vad detta innebär för en själv. För att detta ska vara möjligt behöver socialarbetaren förmedla ett öppet och inkluderande, ett normkritiskt, förhållningssätt till ämnet sexualitet. Detta kan sammanfattas i ena delen av ett av våra teman: Sexualitet på individens villkor. Samtidigt, vilket betoningen på ansvar antyder, finns begränsningar för vad som anses accepterat av samhället. I motsats till den sexualitet som framställs som bra och det som ska främjas, står de handlingar som inskränker individens fri- och rättigheter, det som till exempel är påtvingat och utan samtycke. Detta definieras som sexuellt våld. Sex mot ersättning befinner sig också i ytterkanterna, men problematiseras i metodböckerna då det kan upplevas vara ett aktivt val av individen, och individens val är något som värdesätts. Utifrån vår analys kan vi konstatera att sexuella handlingar värderas utifrån andra kriterier än vad som var fallet när Rubin (1984/2007) konstruerade den ursprungliga sexuella värdehierarkin.

Den andra frågeställningen, vilken roll socialarbetaren tillskrivs, har berörts genomgående under analysen gång i form av att socialarbetaren uppmanas ha ett visst förhållningssätt och förmedla kunskap. Socialarbetaren kan förstås som ett ”verktyg” som ska främja det som anses vara bra och motverka det som anses dåligt, och eventuellt gå in och korrigera ett beteende hos en brukare som inte är önskat av samhället.

Vi förvånades inte mycket av värderingarna vi identifierade i dokumenten. Då vi levte i samma tids- och platskontext som dem har vi uppfattat dessa värderingar i vår omgivning sedan innan uppsatsarbetet. Det socialkonstruktionistiska perspektivet gjorde dock att värderingarna kändes annorlunda, och vid gemensam reflektion har vi diskuterat vad det kunnat bero på. Vi har kommit fram till att sexualitet är något som vi inte har problematiserat på ett vetenskapligt vis innan, och således har det varit tankeväckande att applicera ett teoretiskt perspektiv på det.

Socionomutbildningen har inte ägnat mycket tid åt sexualitet och vad det innebär att arbeta med det. Vi upplever att sexualitet har hamnat i periferin under utbildningen och berörts i samband med andra moment, såsom intersektionalitet och sexualbrott. Möjligen hamnar sexualitet i skymundan då det, som tidigare forskning visar, är något som upplevs vara ett obekvämt och svårt ämne. Den tidigare forskningen har gjort det klart för oss att sexualitet är en fråga för socialt arbete, och under arbetets gång har vi förstått hur komplext det kan vara. BOWO-modellen som Turner och Pelts (2022) föreslog hade kunnat göra sig bra för vår utbildning, eller någon annan form av reflektionsuppgift kring sexualitet. Det hade banat vägen för blivande socialarbetare att nå kompetensnivå "P" eller "LI" i PLISSIT-modellen, samt kunnat bidra till normalisering kring att lyfta sexualitet som ämne.

Sexualitet kan fortfarande betraktas som ett ämne som tas på stort allvar, som Rubin (1984/2007) menade. Därför är det viktigt för oss som blivande yrkesutövare att reflektera över våra egna värderingar kring sexualitet. Det här arbetet har gjort oss bättre rustade att i framtiden ha ett nyanserat förhållningssätt till sexualitet och ökat våra möjligheter att kunna möta brukaren i dessa frågor. Studien har givit oss möjlighet att reflektera över sexualitet och hur det påverkar våra förhållningssätt och tidigare erfarenheter inom exempelvis yrkeslivet, samt gett oss nya sätt att se på dessa erfarenheter. Vi blev exempelvis fascinerade av mononormativitet, eller tvåsamhetsnormen, som synliggjordes i analysen. Vid reflektion insåg vi att denna norm är stark i samhället, både på individ- och på samhällsnivå. Denna norm bör problematiseras ytterligare i framtiden, både akademiskt och i andra sammanhang.

Vi har studerat det som framkommer i metodböckerna och hur man ska arbeta med sexualitet enligt dessa. En begränsning med denna studie är således att den inte kan uttala sig om huruvida dessa metodböcker faktiskt används i praktiken, men då metodböckerna innehåller önskemål från personal om vägledning i arbetet kring sexualitet borde det finnas incitament att använda dem. I framtida studier om sexualitet i socialt arbete hade det varit intressant att genom fokusgrupper uppmuntra till diskussion och reflektion kring metodböckernas användning och innehåll. Ett alternativ är att intervjua personal om deras förhållningssätt kring sexualitet i arbetet.

Vår ambition med studien har varit att den ska bidra till reflektioner om värderingar kring sexualitet och vikten av att synliggöra och resonera kring dessa i syfte att skapa ett än mer inkluderande socialt arbete. Även om studien kanske inte når någon större publik är förhoppningen att den kan bidra till reflektion hos någon blivande eller praktiserande socialarbetare.

Referenser

Ambjörnsson, Fanny (2016). *Vad är queer?* 2 utg. Stockholm: Natur & kultur

Areskoug-Josefsson, Kristina, Anna Chuchu Schindele, Charlotte Deogan & Malin Lindroth (2019) Education for sexual and reproductive health and rights (SRHR): a mapping of SRHR-related content in higher education in health care, police, law and social work in Sweden. *Sex Education*, 19(6), s.720-729. DOI: 10.1080/14681811.2019.1572501

Argüello, Tyler M. (2021). Heteronormativity and Social Work: The *What That Dare Not Speak Its Name*. I SJ Dodd (red.) *The Routledge International Handbook of Social Work and Sexualities [Elektronisk resurs]*. 1 uppl. New York: Routledge, s. 12–22. DOI: 10.4324/9780429342912

Boréus, Kristina (2015). Texter i vardag och samhälle. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 [utök. och aktualiserade uppl.] uppl. Stockholm: Liber, s. 157–175.

Brandon-Friedman, Richard A. (2017) Power, Deviance, Stigma, and Control: A Sociological Reconceptualization of Sexuality within Social Work Services. *Journal of Sociology & Social Welfare*, 44(1), s.141-168. DOI saknas.

Bryman, Alan (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Stockholm: Liber.

Burr, Vivien (2015). *Social constructionism*. 3rd edition. London: Routledge.

Dunk, Priscilla (2007) Everyday Sexuality and Social Work: Locating Sexuality in Professional Practice and Education. *Social Work & Society*, 5(2), s.135-142

Dodd, S.J. & Deborah Tolman (2017). Reviving a Positive Discourse on Sexuality within Social Work. *Social Work*, 62(3), s. 227–234. DOI: 10.1093/sw/swx016

Folkhälsomyndigheten (2020) *Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) - En god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen*. Solna & Östersund: Folkhälsomyndigheten.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/0d489b0821164e949c03e6e2a3a7e6cc/nationell-strategi-sexuell-reproduktiv-halsa-rattigheter.pdf>

Folkhälsomyndigheten (2022a) *Var är sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter?*

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/sexuell-halsa-hivprevention/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter/srhr/> [2022-04-13]

Folkhälsomyndigheten (2022b). *Nationell handlingsplan för SRHR.*

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/sexuell-halsa-hivprevention/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter/vart-uppdrag-inom-srhr-området/nationell-handlingsplan-for-srhr/> [2022-04-27]

Folkhälsomyndigheten (2022c). *Nationell strategi mot hiv/aids och vissa andra smittsamma sjukdomar.* <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/sexuell-halsa-hivprevention/hiv-och-sti/nationell-strategi-mot-hiv-aids-och-vissa-andra-smittsamma-sjukdomar/> [2022-05-04]

Guttmacher Institute (2022). *Guttmacher-Lancet Commission on sexual and reproductive health and rights.* <https://www.guttmacher.org/guttmacher-lancet-commission> [2022-04-13]

Hall, Ida Elisabet, Lars Planting & Charlotta Holmström (2019). Social workers' opportunities to work with safer sex. *European Journal of Social Work*, 22(1) s. 82-94. DOI: 10.1080/13691457.2017.1357019

Hood, Jane C. (2007). Orthodoxy vs. Power: The Defining Traits of Grounded Theory. I Antony Bryant & Kathy Charmaz (red.) *Sage Handbook of Grounded Theory [Elektronisk resurs]*. London: Sage Publications, s. 7–15. DOI: [dx.doi.org/10.4135/9781848607941](https://doi.org/10.4135/9781848607941)

Jämställdhetsmyndigheten (2022). *Berättelser från #metoo-uppropen.*

[Berättelser från #metoo-uppropen | Jämställdhetsmyndigheten \(jamstalldhetsmyndigheten.se\)](https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/berattelser-fran-metoo-uppropen) [2022-05-18]

Kattari, Shanna K., Hillary K. Hecht & Yona E. Isaacs (2021). Sexy Spoonies and Crip Sex: Sexuality and Disability in a Social Work Context. I SJ Dodd (red.) *The Routledge International Handbook of Social Work and Sexualities [Elektronisk resurs]*. 1 uppl. New York: Routledge, s. 269-284. DOI: 10.4324/9780429342912

Knutagård, Hans (2007). Sexuell normalitet. I Kerstin Svensson (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 141–153.

Larsdotter, Suzann, Ida Elisabet Hall, Karin Rasper, Charlotta Holmström, Edward Summanen, Eva Rundberg, Frida Larsson, Malin Lindroth, Nina Ström, Camilla Ivarsson, Jack Lukkerz, Anette Grander, Elinor Hansson, Camilla Larsson, Julia Bahner, Ronny Tikkanen, Ellen Hansson Aspman & Sari Asa Nicolaisen, (2018). Socialarbetare behöver mer kunskap om sexuell hälsa. *Dagens Samhälle*, 24 april. <https://www.dagensamhalle.se/chef-och-arbetsgivare/kompetensforsorjning/socialarbetare-behoover-mer-kunskap-om-sexuell-halsa/>

Lee, Sally, Lee-Ann Fenge & Bethan Collins (2018). Promoting sexual well-being in social work education and practice. *Social Work Education*, 37(3), s. 315-327. DOI: 10.1080/02615479.2017.1401602

Liinason, Mia (2017). Sex in/and Sweden: Sexual rights discourses and radical sexual politics in Sweden. *Cogent Social Sciences*, 3:1, s. 1–16. DOI: 10.1080/23311886.2017.1309108

Lundman, Berit & Ulla Hällgren Graneheim (2017). Kvalitativ innehållsanalys. I Birgitta Höglund Nielsen & Monica Graneskär (red.) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur, s. 219–234.

Malmö stad (2015a). *Sexuell hälsa: handlingsplan för arbetet med sexuell hälsa 2014-2017*. Malmö: Malmö stad.

Malmö stad (2015b). *Fråga, lyssna, var intresserad - En vägledning om sexualitet, känslor och bemötande för dig som arbetar i en LSS-verksamhet*. Malmö: Malmö stad. [Fråga, lyssna, var intresserad - En vägledning om sexualitet, känslor och bemötande för dig som arbetar i en LSS-verksamhet.pdf \(malmo.se\)](https://www.malmo.se/om-malmo/utbildning-och-utveckling/utbildning-och-utveckling-2015/fraga-lyssna-var-intresserad-en-vaegledning-om-sexualitet-kan-sl-or-och-bemotande-for-dig-som-arbetar-i-en-lss-verksamhet.pdf)

Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne (2016). *Våga fråga om sex - Metoder för att inkludera sexualitet inom socialt arbete*. Malmö: Malmö stad.

https://vardgivare.skane.se/siteassets/1.-vardriktlinjer/smittskydd/sexuell-halsa-projekt/metodmaterial_vaga-fraga-om-sex_interaktiv_ver2.pdf

McCave, Emily, Benjamin Shepard & Virginia Ramseyer Winter (2014). Human Sexuality as a Critical Subfield in Social Work. *Advances in Social Work*, 15(2), s. 409-427. DOI: 10.18060/16672

Motion 2018/19:2101. *Rätten till sexuell hälsa för personer med LSS-beslut*. Riksdagsmotion av Marlene Burwick (s).

National Association of Social Workers (NASW). (u.å.) *Read the Code of Ethics*.

<https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English> [2022-05-23]

Nationalencyklopedin (u.å.b) *Normer*. Tillgänglig: Nationalencyklopedin [2022-05-23]

Nationalencyklopedin (u.å.a) *Värdering*. Tillgänglig: Nationalencyklopedin [2022-05-23]

Nationellt centrum för kvinnofrid (2022). *Sexualbrottslagstiftningen*.

[Sexualbrottslagstiftningen - Nationellt centrum för kvinnofrid \(NCK\) - Uppsala universitet \(uu.se\)](https://www.nck.uu.se) [2022-05-18]

Prior, Emily E., D J Williams, Tina Zavala & Jessica Milford (2016). What Do(n't) Undergraduate Social Work Students Learn About Sex? A Content Analysis of Sex Positivity and Diversity in Five Popular HBSE Textbooks. *Critical Social Work*, 17(1), s. 55-73. DOI: 10.22329/csw.v17i1.5895

Prop. 2017/18:249. God och jämlik hälsa - en utvecklad folkhälsopolitik.

Rennstam, Jens & David Wästerfors (2015). Att analysera kvalitativt material. I Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. 2 [utök. och aktualiserade uppl.] Stockholm: Liber, s. 220–236.

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) (2017). *Flersamma relationer*.

<https://www.rfsu.se/sex-och-relationer/for-dig-som-undrar/relationer/flersamma-relationer/>
[2022-05-20]

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) (2019). *Det här är RFSU*.

<https://www.rfsu.se/om-rfsu/om-oss/var-organisation/> [2022-05-04]

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) (u.å.). *Välkommen till RFSU Malmö!*

<https://www.rfsu.se/vad-vi-gor/nara-dig/lokalforeningar/rfsu-malmo/> [2022-05-04]

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) Malmö (u.å.). *Kan vi prata sex idag...? En skrift för att professionalisera samtal om sex och sexualitet för personal inom LSS*. Malmö:

RFSU Malmö. https://www.rfsu.se/globalassets/pdf/metodbok_lss_webb.pdf

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) & Statens institutionsstyrelse (SiS) (2010).

Berör sexualitet i socialt behandlingsarbete. Ort ej angiven.

<https://www.rfsu.se/globalassets/pdf/beror-sexualitet-i-socialt-arbete.pdf>

Rubin, Gayle (1984). *Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality*. I

Richard Parker & Peter Aggleton (red.) (2007) *Culture, Society and Sexuality [Elektronisk resurs] a reader*. 2 ed. London: Routledge, s. 143-178.

Russell, Elisabeth B. (2012). Sexual Health Attitudes, Knowledge, and Clinical Behaviors: Implications for Counseling. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 20(1), s. 94-101. DOI: 10.1177/1066480711430196

Sexualbrottsutredningen (2010). *Sexualbrottslagstiftningen - utvärdering och reformförslag* (SOU 2010:71). Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1998:408. *Lag om förbud mot köp av sexuella tjänster*. Stockholm: Justitiedepartementet

Socialdepartementet (2019) *Uppdrag att utarbeta en nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet

Socialstyrelsen (2014). *Underlag till nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter*. Stockholm: Socialstyrelsen.

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2014-10-26.pdf>

Socialstyrelsen (2019). *Att arbeta evidensbaserat*.

<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/arbetevidensbaserat/> [2022-05-09]

Statens institutionsstyrelse (SiS) (2022). *Vår verksamhet*. <https://www.stat-inst.se/var-verksamhet/> [2022-05-04]

Starrs, Ann M., Alex C. Ezeh, Gary Barker, Alaka Basu, Jane T. Bertrand, Robert Blum, Awa M. Coll-Seck, Anand Grover, Laura Laski, Monica Roa, Zeba A. Sathar, Lale Say, Gamal I. Serour, Susheela Singh, Karin Stenberg, Marleen Temmerman, Ann Biddlecom, Anna Popinchalk, Cynthia Summers & Lori S. Ashford (2018). Accelerate progress - sexual and reproductive health and rights for all: report of the Guttmacher-Lancet Commission. *The Lancet*. 391(10140), s. 2642-2692. DOI: 10.1016/S0140-6736(18)30293-9

Trotter, Joy, Lee Brogatzki, Lesley Duggan, Emma Foster & Jo Levie (2006). Revealing Disagreement and Discomfort through Auto-ethnography and Personal Narrative. *Sexuality in Social Work Education and Practice*. *Qualitative Social Work*, 5(3), s. 369-388. DOI: 10.1177/1473325006067366

Turner, George W. & Michael Pelts (2022). Sexual Well-Being Informed Social Work Practice: Harnessing the Power of Reflection and a Hallmark Experiential Sexuality Education Activity. *British Journal of Social Work*, 52(2), s. 872-889. DOI: 10.1093/bjsw/bcab071

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara->

[rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhallsvetenskaplig-forskning.html](#)

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>

Williams, D.J, Emily Prior & Jenna Wegner (2013). Resolving Social Problems Associated with Sexuality: Can a “Sex-Positive” Approach Help? *Social Work*, 58(3), s. 273-276. DOI: 10.1093/sw/swt024

World Health Organization (2022). *Sexual Health*. https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2 [2022-04-13]

Bilagor

Bilaga 1: Förteckning över materialurval

Kunskapscentrum för sexuell hälsa (KSH) i Västra Götalandsregionen & Västra Götalandsregionens Kompetenscentrum om våld i nära relationer (VKV) (2019). *Handboken SEXIT - Samtal om sexuell hälsa och erfarenhet av våld. Version 3.0.* Göteborg:

Kunskapscentrum för sexuell hälsa i Västra Götalandsregionen och Västra Götalandsregionens Kompetenscentrum om våld i nära relationer. [Sexit 3.0 Handboken \(vgregion.se\)](http://vgregion.se)

Malmö stad (2015a). *Sexuell hälsa - Handlingsplan för arbetet med sexuell hälsa 2014–2017*
Malmö: Malmö stad.

Malmö stad (2015b). *Fråga, lyssna, var intresserad - En vägledning om sexualitet, känslor och bemötande för dig som arbetar i en LSS-verksamhet.* Malmö: Malmö stad. [Fråga, lyssna, var intresserad - En vägledning om sexualitet, känslor och bemötande för dig som arbetar i en LSS-verksamhet.pdf \(malmo.se\)](http://malmo.se)

Malmö stad (2017). *Mun till mun - Handbok för unga migranter om samtal kring jämställdhet, relationer och sexualitet - Ett stödmaterial för peer-to-peer utbildning.* Malmö: Malmö stad.
<https://malmo.se/download/18.662916a41623d6b21f52b94/1521809285346/Peer%20To%20Peer%20-%20folder.pdf>

Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne (2016).
Våga fråga om sex - Metoder för att inkludera sexualitet inom socialt arbete. Malmö: Malmö stad. https://vardgivare.skane.se/siteassets/1.-vardriktlinjer/smittskydd/sexuell-halsa-projekt/metodmaterial_vaga-fraga-om-sex_interaktiv_ver2.pdf

Närhälsan Kunskapscentrum för sexuell hälsa i Västra Götalandsregionen & Svenskt Demenscentrum (2017). *Sexualitet och demenssjukdom - En skrift för dig som arbetar med personer med demenssjukdom.* Stockholm: Svenskt Demenscentrum/Göteborg: Närhälsan

Kunskapscentrum för sexuell hälsa.

https://www.demenscentrum.se/sites/default/files/globalassets/publicerat_pdf/sdc_pdf/sexualitet_och_demenssjukdom.pdf

Omsorgsnämnden Uppsala (2018). *Goda relationer - En vägledning om sexualitet, känslor och bemötande för dig som arbetar i en LSS-verksamhet*. Uppsala: Omsorgsnämnden

Uppsala. <https://www.uppsala.se/contentassets/4127291b7b1b4eab962de3f6f7e34d0d/6-osn-goda-relationer-i-lss-boende.pdf>

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) Malmö (2017). *HANDSON - En handbok om sexuell hälsa för personer som möter unga migranter*. Malmö: RFSU Malmö.

https://www.rfsu.se/globalassets/pdf/handboken_handson_2017-1.pdf

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) Malmö (u.å.). *Kan vi prata sex idag...? En skrift för att professionalisera samtal om sex och sexualitet för personal inom LSS*. Malmö:

RFSU Malmö. https://www.rfsu.se/globalassets/pdf/metodbok_lss_webb.pdf

Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU) & Statens institutionsstyrelse (SiS) (2010). *Berör sexualitet i socialt behandlingsarbete*. Ort ej angiven.

<https://www.rfsu.se/globalassets/pdf/beror-sexualitet-i-socialt-arbete.pdf>

Bilaga 2: Exempel på kodning

Här följer några exempel på hur vi har kodat och delat in meningsenheter i olika koder och teman. Det ges ett exempel från varje undertema till *Socialarbetaren som ett ”verktyg” för att främja det bra och motverka det dåliga* och ett exempel på något som framställs som dåligt och något som framställs som bra under temat *Sexualitet på individens villkor, så länge de inte orsakar skada*.

Meningsenhet	Kod	Undertema	Tema
“(…) själv bestämma om, när, hur och med vem man vill ha sex eller sexuella relationer (…)” (RFSU & SiS 2010, s. 8)	Individens val	Den samtyckesbaserade sexualiteten	Sexualitet på individens villkor, så länge de inte orsakar skada
“Sexuellt våld och utnyttjande motverkar hälsa, trygghet och positiva erfarenheter vad gäller sexualiteter. (...) Sexuellt våld kan innebära allt från våldtäkt och andra påtvingade sexuella handlingar till sexuella handlingar som den utsatte inte vågar säga nej till.” (Malmö stad 2015b, s. 41)	Sexuellt våld	Skadliga handlingar	Sexualitet på individens villkor, så länge de inte orsakar skada
“Du kan vara en förebild genom att visa att du är öppen för mångfald och att du försöker arbeta med ditt förhållningssätt, dina normer och ditt språk kring sexualitet och relationer.” (RFSU & SiS 2010, s. 22)	Förebild	Socialarbetaren som förebild	Socialarbetaren som ett ”verktyg” för att främja det bra och motverka det dåliga
”Beroende på var inom fältet	Riskutsatthet	Brukaren i behov av	Socialarbetaren

<p>socialt arbete en person befinner sig kan det vara mer eller mindre uppenbart att klienterna är sexuellt riskutsatta eller risktagande.” (Malmö stad, Region Skåne & Smittskydd Skåne 2016, s. 21)</p>	<p>och/eller risktagande beteende</p>	<p>stöd och hjälp</p>	<p>som ett ”verktyg” för att främja det bra och motverka det dåliga</p>
---	---------------------------------------	-----------------------	---